

HB
15.965
2002

MERCURIUS 2002
Országos Széchényi Könyvtár

EX BIBL.
COM. FRANC.
SZÉCHÉNYI

gravé par Junker

2003 -05- 1 6

MERCURIUS 2002
Országos Széchényi Könyvtár

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

MERCURIUS 2002

Felelős kiadó: **MONOK ISTVÁN**

Szerkesztő: **DIPPOLD PÉTER**

A kiadványt **KISS LÁSZLÓ** tervezte

Kiadványszervezés: **KISS BARBARA**

Készült a **TIMP KFT.** nyomdájában

ISSN: 1589-004X

Cím és elérhetőség:
Országos Széchényi Könyvtár
1827 Budapest Budavári Palota F épület

HTTP://WWW.OSZK.HU

telefon: (1) 22 43 700

fax: (1) 20 20 804

BORÍTÓ I: GRÓF SZÉCHÉNYI FERENC, AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ALAPÍTÓJÁNAK EREDETI KÖNYVGYŰJTEMÉNYE

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS A KÖNYVTÁR V. EMELETÉN

BORÍTÓ 2: GRÓF SZÉCHÉNYI FERENC EX-LIBRISE

BORÍTÓ 3: RÉSZLET GRÓF SZÉCHÉNYI FERENC EREDETI KÖNYVGYŰJTEMÉNYÉBŐL

BORÍTÓ 4: A SZÉCHÉNYI CSALÁD CÍMERE

FÉNYKÉPEK: **NÉNINGER GÉZA** és **SCHERTLIN PÉTER**

A BELSŐ KÉPEK A BICENTENÁRIUMI ÉV KIEMELKEDŐ ESEMÉNYEIT MUTATJÁK BE.

TÁMOGATÓNK: NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR STRATÉGIAI TERVE ELÉ A NEMZETI KÖNYVTÁR JÖVŐJE

*A magyar nemzeti könyvtár 2001-ben készítette el középtávú stratégiai tervét.
A terv elkészítésében az Országos Széchényi Könyvtár valamennyi részlege aktívan részt vett.
A több mint nyolcvan oldalas dokumentumhoz Monok István főigazgató írt bevezetőt,
amelyben a nemzeti könyvtár hagyományos és új feladatait összegzi.*

A KÖNYVTÁR ALAPÍTÁSAKOR (1802: Bibliotheca Regnicolaris) Széchényi Ferenc maga határozta meg azokat az alapvető funkciókat, amelyek azóta sem változtak. Ezek elsősorban a gyűjteményépítésre vonatkoztak, hiszen azt javasolta, hogy a könyvtár a teljesség igényével gyűjtse mindazokat a dokumentumokat, amelyeket Magyarországon adtak ki, illetve amelyek külföldön jelentek meg, de magyar vonatkozásúak. Az elmúlt kétszáz évben azonban korszakonként újra kellett fogalmazni azokat a stratégiai terveket, amelyek a nemzeti könyvtár konkrét feladatait, fejlesztési irányait meghatározták. Az elmúlt négy évben a könyvtár működését meghatározó jogszabályok megváltoztak, a nemzeti könyvtáron belül létrejött a Könyvtári Intézet, az államháztartási törvényhez alkalmazkodóan a fenntartó Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kiadta a könyvtár új „alapító okiratát”.

A kétszázadik születésnapját ünneplő könyvtár a huszadik század végére teljesen megváltozott környezetben működik. Alapjaiban ugyan nem változtathatja meg gyűjteményfejlesztése elveit, de a beszerzendő és nyilvántartandó dokumentumok mennyisége és főként jellege olyan változáson ment keresztül, hogy szükségessé vált az ehhez jobban alkalmazkodó stratégiai terv kidolgozása. Az információs társadalom igénye ezt a lépést szükségessé tette a legtöbb európai nemzeti könyvtár számára is. A magyar nemzeti könyvtár ezekkel a könyvtárakkal szorosan együttműködik, és velük összefogva közösen elhatározott irányú változtatásokat tervez és hajt végre.

A Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága által kidolgozott *Nemzeti Információs Társadalom. Stratégia*¹ című tervezet az a keret, amelynek célkitűzéseire a magyar nemzeti könyvtár szabni kívánja lépéseit. Ezzel is felhívja a figyelmet arra a nemzeti intézményi körre, amely nélkül az említett stratégiai terv nem valósítható meg.

A magyarországi könyvtári hálózat jól szervezett intézményi rendszer. Sajnos az elmúlt két évtizedben nem történtek meg azok a kormányzati szintű lépések, amelyek a könyvtári informatikai elképzeléseket egy irányba tartónak tudták volna összefogni. Így ez a könyvtári hálózat rövid- és középtávú terveiben kénytelen jelentős energiát és pénzügyi erőt fordítani a tartalmas együttműködés technikai hátterének kialakítására. A könyvtáros szakma egyetértésben kialakított közös terve² alkotják azt a szorosabb keretet, amelyhez alkalmazkodóan alakítottuk stratégiánkat.

Az európai nemzeti könyvtárak jövőre vonatkozó elképzeléseiben közös elem az, hogy (1) nem mondhatnák le a dokumentumok teljes körű gyűjtéséről, feltárásáról és megőrzéséről, (2) a munka folyamán azonban az eszközrendszert alapjaiban kell átalkotni úgy, hogy az informatikai megoldások adta lehetőségeket a legteljesebb módon kihasználhassák (elektronikus bibliográfiák, katalógusok és gyűjtemények), és ezzel (3) a könyvtári szolgáltatások új minőségét teremtsék meg. A tudományos alap kutatások valamennyi nemzeti könyvtár feladatai között szerepelnek, a nemzeti sajátosságoknak és a könyvtár történetének megfelelően eltérő módon. (A példa kedvéért: a német nemzeti könyvtár a Majna menti Frankfurtban sohasem foglalkozott a korai német könyvanyaggal, hiszen ez a tartományi könyvtárak, illetve a lipcsei könyvtár feladata. A varsói nemzeti könyvtár a mai napig fontos irodalmi és művészeti lapok kiadója is.) Az európai nemzeti könyvtárak közössége és ennek fóruma (Conference of European National Librarians) ezeket a különbözőségeket is megőrizve alakította ki azokat az együttműködési formákat,³ amelyeknek a magyar nemzeti könyvtár is aktív részese.

A hagyományos értelemben vett nemzeti könyvtárak szolgáltatási rendjüket elsősorban a tudományos kutatás – és ezen belül is a humán, történelmi

1 *Nemzeti Információs Társadalom. Stratégia*. 1.0. Készítette a Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága. Budapest, 2001.

2 Skaliczki Judit: *A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének telematikai koncepciója*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 46 (1999), 1. sz., 3–6.

3 Ezekről lásd: *Europe's National Libraries. 15 years of joint programmes*. The Hague, 2001, Conference of European National Librarians, vagy a lényegesen bővebb tájékoztatást: <http://www.kb.nl/gabriel>

kutatás – érdekeinek kiszolgálására alakították ki. Az országos információszolgáltatási rendszerek kialakulásával azonban (rendszeres és kurrens nemzeti bibliográfiák, könyvtárközi kölcsönzés, egyes dokumentumok országos lelőhely-nyilvántartásai, közös katalógizálási formák stb.) a nemzeti könyvtár hangsúlyosan a könyvtári rendszer tagjainak szolgáltatója.

A kultúra és a tudományok II. világháború utáni gyors demokratizálódásának eredményeként – Magyarországon ez a folyamat újabb lendületet az utóbbi évtizedben, a rendszerváltás utáni első felsőoktatási törvény alkalmazása után vett – a felhasználói kör nagyban kiszélesült és szerkezetében is átalakult. A könyvtárakat használók elsősorban a felsőoktatási folyamatban résztvevőkből kerülnek ki, és ezt a változást a nemzeti könyvtárak is követték szolgáltatási rendjük átalakításával. Egy másik általános változás is bekövetkezett az elmúlt harminc év olvasási szokásaiban: a könyvolvasás – ha megmaradt – a „magánolvasás” irányába tolódott el (otthon, utazás közben, egyéni tanulás), a könyvtár pedig döntően információszolgáltató helyé alakult. Ezeknek az új igényeknek a szolgáltatások megváltoztatásával való követésében a nemzeti könyvtárak sajátos helyzetbe kerültek. Működésük törvényi szabályozása fenntartja – helyesen – a hagyományos funkciókat (gyűjteményszervezés, a bibliográfiai nyilvántartás teljessége stb.), de a szolgáltatások technikai eszköztárában követniük kell a többi könyvtártípus intézményeit (egyetemi könyvtárak, közművelődési könyvtárak, szakkönyvtárak).

A magyar nemzeti könyvtárnak ráadásul törvényben előírt feladata a Magyarország határain kívül élő magyar közösségek könyvtárainak támogatása. Ezek a közösségek nagyobb részét még a hagyományos könyvtári ellátást igénylik, hagyományos formában. A stratégiai tervek szintjén kötelezően megfogalmazott *kinek szolgáltató?* kérdést az Országos Széchényi Könyvtár esetében nem lehet prioritás kijelölésével megválaszolni, „küldetésünk” ezért általánosabb szintet céloz meg.

A magyar nemzeti könyvtár több tekintetben is egyedi az európai nemzeti könyvtárak között. Nem mindenütt alakult ki zeneműtár, illetve az a feladatkör, amely a zenei dokumentumok nemzeti könyvtári kezeléséhez kötődik. Kevés helyen képez külön gyűjteményt a színháztörténeti forrásanyag, és ritka az olyan nemzeti könyvtár, amelynek filmarchívuma is lenne. A nemzeti könyvtár helye az egyes országok tudományos intézményei sorában ugyancsak nemzeti sajátosságokat mutat. Az országos feladatokat ellátó könyvtári intézetek sem mindenütt léteznek, és ha vannak is, nem biztos, hogy a nemzeti könyvtár részeként alapították azokat.

A magyar nemzeti könyvtár stratégiai tervének kialakításakor tehát a történeti sajátosságokat is figyelembe kellett venni. Ezért emeljük ki már a bevezetőben azt, hogy a stratégiai tervben megfogalmazott prioritások mellett meg kellett tartanunk párhuzamosságokat is. Vannak olyan elvégzendő feladatok, amelyek nem közvetlenül függenek egymástól, de bármelyik elhagyása vagy mellőzése az egész nemzeti könyvtár teljesítményét tenné kérdésessé. A telematikai program végrehajtásától nagyban függ hungarológiai terveink megvalósítása, de akkor is előbbre kell lépni ez utóbbi területen, ha az előbbi végrehajtása nehézségekbe ütközik. Ha a beruházási program részeként a középtávú tervezési időszak végére nem lesz lehetőségünk egy új könyvszállító rendszer építésére, akkor szolgáltatásbővítési programunk megvalósításának jelentős részéről le kell mondanunk.

Cselekvési tervünk megjelenésében szándékoltan aránytalan. A telematikai program részletezésével azt a szándékunkat is kifejezésre kívántuk juttatni, hogy a belső és külső erőforrásokat a magyar nemzeti könyvtár gyors modernizálása érdekében fogjuk mozgósítani. Az egyszeri gyors és hatékony technikai fejlesztés elmaradása ugyanis a könyvtárat helyben járásra, az európai folyamatok távoli kísérésére ítélik. Fejlesztések nélkül az olvasó-centrikus szolgáltatás is csak a propaganda szintjén valósulhat meg.

A telematikai program stratégiai prioritásának hangsúlyozása miatt valamennyi programot (gyűjteményszervezés, szolgáltatásbővítés stb.), amelyek megvalósulásának alapja az informatikai fejlesztés, a telematikai programok sorában írtunk le.

Stratégiai és cselekvési tervünk kialakításakor előtérbe állítottuk azon kormányzati elképzelések támogatását, amelyek az információkhoz való szabad és általános hozzáférés lehetőségeinek megteremtésére irányulnak, azokét, amelyek a nemzeti kulturális örökség minél szélesebb körű bemutatását célozzák itthon és külföldön (kiadási és kiállítási politika).

A stratégiai terv a következő alprogramokat tartalmazza:

1. gyűjteményszervezési program,
2. telematikai program,
3. gazdálkodási, beruházási, humánpolitikai és pályázati program,
4. szolgáltatásbővítési program,
5. állományvédelmi program,
6. hungarológiai program,
7. tudományos, kutatási, kiadási és kiállítási program,
8. a hazai és a nemzetközi kapcsolatépítés programja,
9. a szervezeti rend átalakításának programja,
10. a Könyvtári Intézet stratégiai terve.

Küldetés és jövőkép

Az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR célja, hogy az információs társadalom igényei szerint feleljen meg az országos és a nemzetközi könyvtári közösség, a kutatás, az oktatás, valamint a legszélesebb olvasói kör elvárásainak, de úgy, hogy közben aktív formálója lehessen az elvárások alakításának is.

A magyar kulturális örökség dokumentumainak feltárása, összegyűjtése, feldolgozása és megőrzése mellett szolgálja a hazai és a nemzetközi könyvtári együttműködést, tudományos könyvtárként pedig váljon a magyar vonatkozású humán kutatások kiinduló forrásgyűjteményévé.

Alapvető célja az információkhoz való szabad és általános hozzáférés biztosítására irányuló országos programban való részvétel, ezzel a kormányzati szándékok aktív szolgálata.

Ehhez a könyvtár munkájában rövid távon a szervezeti és technikai megújulásra, és a tartalomszolgáltatás alapjainak megteremtésére, középtávon a tartalomszolgáltatás bővítésére helyezi a hangsúlyt.

Rövid távú (2002–2004) stratégiai célja tehát az, hogy

- szervezeti felépítése és gazdálkodási rendje,
- technikai felszereltsége,

- katalógusainak és bibliográfiai adatbázisainak tartalma,
- gyűjteményszervezési, szolgáltatási és tudományos munkája, továbbá
- kapcsolatrendszerének alakítása alkalmassá tegye közép- és majd hosszú távú elképzeléseinek megvalósítására.

Középtávon (2005–2007)

- elsődleges célunk a kialakított telematikai keretek tartalmi teljesebbé tétele,
- érvényesülnie kell a humánpolitikai program olyan eredményeinek, mint az előregedés megállítása, a felső- és középfokú alkalmazottak arányának javulása (kevesebb felsőfokú, több középfokú végzettségű dolgozó), illetve
- a különgyűjteményi táruk személyi megerősítésével a könyvtár tudományos arculatának hangsúlyozása,
- a beruházási tervek megvalósításával (új raktár és könyvszállító rendszer) új állományvédelmi koncepció végrehajtása.

MONOK ISTVÁN
monok@oszk.hu

Az „Uralkodók és corvinák” című kiállítás megnyitó ünnepsége. Balról jobbra: Dr. Karsay Orsolya, a kiállítás kurátora, Dr. Mádl Ferenc köztársasági elnök és Dr. Monok István, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

S. HIERONYMUS: COMMENTARII IN EPISTOLAS S. PAULI, Firenze, 1488 körül. Pergamen; 346×237 mm
Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 347. f. 1r, Fotó: Hapák József

ONLINE SZOLGÁLTATÁSOK A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN

Az elmúlt harminc évben az informatika terén bekövetkezett változások nem hagyták érintetlenül a nemzeti könyvtárat sem. Az Országos Széchényi Könyvtár online szolgáltatásainak története azonban nem tekinthető csupán a nemzeti könyvtár sajtós viszonyai következményének. A fejlesztési koncepciók, a technikai és anyagi feltételek alakulása jól modellezi azt az utat, melyet a magyarországi könyvtárgépesítés bejárt. Milyen úton jutott a jelenlegi fejlettségi fokra a bicentenáriumát ünneplő intézmény? Megfelelnek-e a hazai és nemzetközi elvárásoknak szolgáltatásaink? Mi a jövő útja?

A kezdő lépések

A GÉPESÍTÉS ELSŐ FÁZISA még az online szolgáltatást megelőző offline időszakra nyúlik vissza; az adatbázis-építés eseményei lépésről lépésre mutatják be a számítástechnika könyvtári térhódítását.

A gépesítés terén megtett első lépés a nemzeti könyvtár egyik alapfeladatához méltóan a *Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiájának* számítógépes úton való előállításához kötődik. Ez a kezdeményezés – amely egy külső cég gépén üzemelt 1978-tól – lett az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztésének kiindulópontja.

Az adatbázis még jó ideig nem nyújtott (nem nyújthatott) online elérést a felhasználók számára, de elektronikus hordozón rögzítették a bibliográfiai adatokat és a későbbi konverziók következtében ma már teljes körűen távolról is elérhető.

Az első fecskék

AZ 1980-AS ÉVEK második felére halaszthatatlanná vált az Országos Széchényi Könyvtár számára megfelelő hardver és szoftver beszerzése. Nemzetközi viszonylatban már ismertek voltak olyan integrált rendszerek, amelyek megfeleltek a speciális könyvtári elvárásoknak. Így került sor 1988-ban a belga fejlesztésű DOBIS/LIBIS rendszer, és az azt üzemeltető IBM nagygép megvásárlására. A korábban külső cégek gépein tárolt adatállományok nemzeti könyvtárba telepítése azonban hatalmas munkát igényelt, így az első valóban online szolgáltatás csak 1991-től volt elérhető. Ekkoriban még természetesen csak helyi elérhetőséggel, és a DOBIS/LIBIS keretei között távolról a későbbiekben is csak TELNET-en keresztül.

A DOBIS/LIBIS korának termékeként nem rendelkezett Windows-os felülettel, szolgáltatásai szűkösek voltak, például nem volt lehetőség rekord

letöltésre, de megteremtette a nemzeti könyvtári feldolgozás számítógépes lehetőségét és az első OPAC-ot.

1989. január 15-én lett online elérhető – a nemzeti könyvtár adatbázisai közül elsőként – a Nemzeti Periodika Adatbázis (a magyar könyvtárakba járó külföldi folyóiratok központi katalógusa) az MTA SZTAKI szerverén. 1988-ban kezdődött el a nem Magyarországon megjelent könyvek adatbázisának építése. Ezek az adatállományok ekkor még nem voltak részei az integrált rendszernek, de ma már mindkét adatbázis része a Széchényi Könyvtár jelenlegi integrált rendszerének, az AMICUS-nak.

A fejlesztés elvei és iránya

A KÖNYVTÁR INFORMATIKAI FEJLESZTÉSSEL megbízott szakembereinek koncepciójában az az elképzelés fogalmazódott meg, hogy hosszú távon olyan könyvtári rendszere legyen az intézménynek, mely képes a teljes könyvtári munkafolyamat gépesítésére, az összes dokumentumtípus feldolgozására és korszerű szolgáltatására. A nyolcvanas évek végétől új adatbázis építése csak nagyon indokolt esetben kapott zöld utat.

Ebbe a körbe tartozik az IKB – Magyar Periodika Adatbázis (IKB = *Időszaki Kiadványok Bibliográfiája*), amely (fokozatosan visszamenőleg is) a Magyarországon kiadott időszaki kiadványok (hírlapok, folyóiratok, évkönyvek stb.) bibliográfiai és besorolási adatait, valamint számos dokumentációs és közhasznú adatot tartalmaz. 1989-ben hozták létre a Könyvtár-tudományi Szakkönyvtárban a teljes körű magyar és válogatott külföldi könyvtár- és információ-tudományi folyóiratcikkek 1986-ig visszanyúló adatbázisát, a MANCI-t (Magyar és Nemzetközi Cikkek).

1985-től épül a Hungarika Információs Rendszer és a Hungarika Névkataszter. A Hungarika Információs Rendszer a Magyarország határain túli, magyar vonatkozású közlemények bibliográfiai adat-

⁴ Az idők változnak és vele változunk magunk is. Latin közmondás.

bázisa, a biográfiai adatbázis (Hungarika Névka-
taszter) pedig az 1880 óta született, külföldön élt
vagy élő magyar személyiségek életrajzi adatait
tartalmazza.

A fejlesztési koncepció fő iránya elsősorban az
volt, hogy az elektronikus feldolgozásba és szol-
gáltatásba bekapcsolódni kívánó részlegek meg-
felelő alapos előkészítés után az integrált rend-
szerhez csatlakozzanak. Így történt ez a Könyvtári
Intézet Szakkönyvtárával, az egykori Kortörténeti
Különgyűjtemény videóállományával, valamint a
Térképtár anyagával.

A kilencvenes évek közepére az Internet, a gra-
fikus felülettel rendelkező programok és néhány
speciálisan könyvtári jellegű számítógépes szol-
gáltatás (pl. rekordletöltés) lehetőségének elterje-
désével a DOBIS/LIBIS elavult. Szükségessé vált a
„rendszer váltás” a nemzeti könyvtárban.

Az új zászlóshajó, az AMICUS

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 1997. decem-
ber végén vásárolta meg új integrált könyvtári
rendszerét, az AMICUS-t, mely a szükséges honosít-
ás és fejlesztések után 2000 végén állt szolgálatba.
Az AMICUS, bár új fejlesztésű program, mégis kap-
csolható a korábbi rendszerhez, mert fejlesztését
a korábban DOBIS-t használó Kanadai Nemzeti
Könyvtárban kezdték, és az új rendszer létrehozás-
akor felhasználták mindazon erényeket, mellyel
a DOBIS/LIBIS rendelkezett. Az új rendszer az
ORACLE relációs adatbázis-kezelőn fut, grafikus
felülettel rendelkezik, szerver/kliens rendszerben
működik és HUNMARC adatcsere formátumot
használ.

Szolgáltatásaink megújulása szempontjából
rendkívül jelentős változás, hogy a rendszer
OPAC-ja önálló szoftver, mely megfelel a korszerű
elvárásoknak. A Széchényi Könyvtár új online ol-
vasói katalógusa 2000-től a *LibriVision*.

Célunk olyan OPAC kialakítása volt, mely megfelel:

- a nagyterületi hálózatba való bekapcsolódásnak,
- alkalmas az EU együttműködésre (ONE pro-
gram, EU Telematikai koncepció értelmében),
- olyan szolgáltatást nyújt, mely megfelel a kor-
szerű könyvtári adatbázisoktól elvárható köve-
telményeknek: pl. rekordszolgáltatás, távoli
adatbázisok összekötése, közös/osztott katal-
ógus funkció,
- elérése egyszerű az általánosan használt
megfelelő eszközökkel, böngészőkkel.

A LibriVision részint eredeti tulajdonságainak
megfelelően, részint helyi fejlesztések eredménye-
képpen:

- több könyvtár állományát tükrözi (jelenleg az
Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári
Intézet Szakkönyvtárának állományát),
- Interneten szolgáltató,
- webes felülettel rendelkezik,
- Z39.50 alatt lekérdezhető,
- biztosítja az Amicus kereső szolgáltatásait az
első és másodlagos indexekben (186 index),
- párhuzamos keresést biztosít távoli adatbázi-
sokban,
- felületére integrálhatóak más webes felületű
adatbázisok,
- egy felületen több adatbázisban lehet keresni
(más könyvtárak adatbázisaiban is),
- rekordszolgáltatásra képes (HUNMARC, Ascii,
Html formátumokban),
- az Amicusba integrálás folyamatában közös
felületen tudja szolgáltatni az egyes Országos
Széchényi Könyvtári adatbázisokat.

Élet az AMICUS-on kívül

MIVEL AZ INTEGRÁLT RENDSZER MELLETT AZ 1980-as
években elindított további adatbázisokra a sokszí-
nűség volt jellemző, szolgáltatási szempontból
dönteni kellett sorsukról. Az eredeti elképzelések-
nek megfelelően törekedjünk-e az AMICUS-ba in-
tegrálásukra, vagy maradjanak önállóak, és „csak”
távoli elérhetőségükről gondoskodjunk webes fe-
lület kialakításával?

Nyilvánvaló, hogy ezeknek a PC-s adatbázisok-
nak értékes az adattartalmuk, és fontos helyük van
a nemzeti könyvtár számítógépes szolgáltatásai
között. Létük „történelmi okokra” vezethető vissza:

Az 1980-as évek közepétől létezett a MicroISIS-es
világ. Azok az adatbázisok, melyek megelőzték, vagy
nem kerültek be a DOBIS/LIBIS-be, MicroISIS-ben
kezdtek dolgozni. A teljesség igénye nélkül emlí-
tem néhányukat:

- NPA – Nemzeti Periodika Adatbázis,
- KATAL – Külföldi Könyvek Katalógusa,
- IKER – Magyar Időszaki Kiadványok Repertó-
riuma,
- IKB – Magyar Periodika Adatbázis,
- HUNGARIKA névkaaszter,
- HUNGARIKA INFORMÁCIÓ,
- MANCI – Könyvtártudományi Cikkadatbázis,
- Színháztörténeti fotóadatbázis, díszlet-, jel-
mezterv-adatbázis, szöveggönyvek adatbázisa.

Jelenleg ezen adatbázisok közül az NPA és a
KATAL már túljutott az AMICUS konverzió, az
IKB folyamatban van, a többi adatbázis számára
vagy már létezik, vagy kialakítható webes felület,
és Interneten át elérhetőek vagy azzá tehetőek.

Új évezred - új koncepció

A HARMADIK ÉVEZRED fordulójára a nemzeti könyvtárban megerősödött az az elképzelés, hogy fel kell adni az „egy könyvtár egy rendszer” elképzelést és szabad utat kell biztosítani az új, speciális állományú adatbázisok fejlesztésének. Így már nem csak azt a dilemmát kell megoldani, hogy a korábbi adatbázisok közül melyik maradjon önálló, hanem új szolgáltatási koncepciót kell kialakítani annak megfelelően, hogy az összes adatbázis egységes tájékoztató rendszerben, korszerű technikai feltételek között legyen elérhető.

Az új adatbázis-fejlesztések elsősorban a külön-gyűjteményi területen jelentek meg, új, az intézményben eddig nem alkalmazott szoftverkörnyezetben (Folio Views, MsAccess):

- Bibliotheca Eruditionis,
- ERMK - Elektronikus Régi Magyar Könyvtár,
- Kötetes latin kéziratok katalógusa,
- Levelestár (irodalmi levelestár),
- Digitalizált állományok adatbázisai:
 - Digitális térképek,
 - Bibliotheca Corviniana Digitalis,
 - Bod Péter: *Magyar Athenas*,
 - Országos Széchényi Könyvtár digitalizált képek adatbázisa,
- Clavis Tipographorum Regionis Carpathicae,
- Kötelezpéldányként beérkezett videodokumentumok,

- Századunk. Magyar Mozgóképkincs Megmentéséért Alapítvány Gyűjtemény,
- Régi magyarországi szerzők adatbázisa,
- Elektronikus dokumentumok nyilvántartása.

Új szolgáltatási tervek, kérdések, javaslatok

MELYEK AZOK A KÖVETELMÉNYEK, melyek megszabják a fejlesztés fő irányvonalát?

- Az összes adatbázist elérhetővé kell tenni távolról is. WebISIS alá kell alkalmazni az összes DOS-os MicroISIS adatbázist.
- Fel kell adni a „mindent az integrált rendszerbe” elvet.
- Ki kell dolgozni egy olyan egységes információs - tájékoztató - felületet, melyen keresztül áttekinthető navigációval az összes publikus adatbázis elérhető, eligazítva a felhasználót az adatbázisok tartalmáról.
- Végig kell gondolni, hogy létrehozható-e egy olyan egységes kereső felület, mely közös kereséssel éri el az egyes adatbázisokat (Z39.50).

A jelenlegi helyzetben, akár az elektronikus információforrásokat, akár a rendelkezésünkre álló korszerű eszközöket tekintjük, új szolgáltatási koncepcióval kell megfelelnünk a nemzeti könyvtár online szolgáltatásaival szemben megfogalmazódó igényeknek.

BÁNKI ZSOLT
bazso@oszk.hu

Sajtótájékoztató a „Kincsek a nemzet könyvtárából” című album megjelenése alkalmából.
Hapák József fotográfus és Kiss Ilona könyvművész.

IOHANNIS PRESBYTERI DAMASCENI SENTENTIALIA
A BVRGVDIONE PISANO TRADVCTE E GRECO AD
EVGENIVM PAPAN TERTIVM INCIPIVNT

NONIAM INCOMPREHENSIBILIS EST DEVS ET QUONIAM NON OPORTET QUERERE ET CIRCUMSCRIBI TARI EA QUAE NON SUNT TRADITA NOBIS A SCRIPTURIS ET EVANGELISTIS. CAPITVM PRIMVM INCIPIIT FOELICITER. EVM NEMO VIDIT VQVAM

unigenitus filius qui est in similitudine patris ipse enarrauit. ineffabilis igitur est deus & incomprehensibilis. Nullus enim cognoscit patrem nisi filius nec filium nisi pater. sed & spiritus sanctus ita novit ea quae sunt ut spiritus hominis inquit ea quae sunt in ipso. post primam vero & beatam naturam nullus novit unquam deum nisi cui ipse revelavit. non hominum solum sed neque super mundanarum creaturam. ipsorum inquit cherubim & seraphim. Non dereliquit tamen nos deus in omnimoda ignorantia sui. omnium enim cognitio existendi deum ab ipso naturaliter inserta est. sed & ipsa creatio et eius permanentia & gubernatio magnitudinem eius divinae praedicat naturae. sed & per legem et per prophetas prius deinde vero & per unigenitum filium suum dominum vero & deum et salvatorem nostrum iesum christum secundum quod possibile nobis fuit ipse & manifestavit cognitionem. omnia igitur haec quae tradita sunt nobis per legem & prophetas & apostolos & evangelistas suscipimus & veneramus et cognoscimus nichil ultra haec inquirentes bonus enim existens deus & omnis boni tributor est. non invidiat neque passionis alicui suppositus. Longe enim a divina natura quae

JOHANNES DAMASCENUS: SENTENTIALIAE – ANSELMUS CANTUERIENSIS: OPERA, Firenze, 1485–90. Pergamen; 351×238 mm Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 345. f. 1r, Fotó: Hapák József

A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN MŰKÖDŐ MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR SZOLGÁLTATÁSAI

A 21. század elején vitathatatlaná vált, hogy a nyomtatott dokumentumok mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az elektronikus dokumentumok a tájékozódás, szórakozás, továbbképzés, tanulás, tudományos kutatás területén egyaránt. Az információs társadalom fejlődésével, dinamikus növekedésével a könyvtáraknak is lépést kell tartaniuk. E célból születtek meg külföldön a különböző elektronikus/digitális könyvtári kezdeményezések, és ebből az indítatásból jött létre a Magyar Elektronikus Könyvtár is.

HTTP://MEK.IIF.HU HTTP://WWW.ELIB.HU

Történet

A MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR (MEK) 1994-ben jelent meg az Interneten, először egyetemi gopher szervereken elosztott információforrásként, majd 1995-től központi szolgáltatásként. Egy évvel később készült el a Webfelület a <http://mek.iif.hu> címen, és mind a mai napig lényegében ez a MEK központi szolgáltatása. 1999 őszén az Országos Széchényi Könyvtár révén komoly szakmai, szervezeti és pénzügyi háttérrel kapott az Elektronikus Könyvtár, így 2000 elején elkezdték megtervezni a MEK 2.0 verziót, amely lényegében egy több tízezer darabos gyűjteménnyel rendelkező, korszerű és szabványos, a jelenleginél látványosabb és könnyebben használható digitális könyvtár felépítését jelenti.

Gyűjtő- és felhasználói kör

Az ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR kiindulási pontja az volt, hogy egyre nagyobb számban jelentek meg az Interneten és azon kívül is olyan, már elektronikus formában levő dokumentumok, amelyek tartalmukban és színvonalukban megfeleltek egy könyvtári dokumentumnak, a széles körű terjesztés és megőrzés kívánalmainak. Felhasználva és egyben ösztönözve az elektronikus publikálást a MEK dokumentumokat gyűjt és fogad:

- intézményi- és magán honlapokról,
- tudományos intézményektől, egyetemektől,
- kiadóktól,
- szerzőktől,
- önkéntes rögzítőktől.

A MEK célja, hogy összegyűjtse, katalogizálja és szolgáltatassa azokat a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású dokumentumokat, melyeknek számítógépes formában való, nem üzleti célú terjesztése nem tiltott. A gyűjtőkörbe a tudományos, szakmai, oktatási, irodalmi vagy referenz jellegű dokumen-

tumok tartoznak, beleértve eredetileg nyomtatásban megjelent szövegek számítógépes változatait is. A MEK elsősorban az oktatási-kutatási szférát igyekszik ellátni gyakran keresett vagy nehezen hozzáférhető dokumentumokkal. További jelentős felhasználói kör az otthoni Internet-használók és a magyar kultúra iránt érdeklődő külföldiek. Ennek megfelelően a könyvtár törekszik minél teljesebben szolgáltatni a diákoknak ajánlott irodalmat, tankönyveket és jegyzeteket, az elektronikusan publikált szakirodalmat, valamint a nemzeti kulturális örökségnek azon darabjait, melyeknek megléte jogosan elvárható a nemzeti könyvtárban működő digitális archívumtól. Ugyancsak hangsúlyt fektet a hazai és a határon túli kortárs magyar irodalom bemutatására (ma Magyarország határain kívül mintegy ötmillió magyar anyanyelvű ember él). A gyűjtőkör fontos része a magyar irodalom idegen nyelvű fordításainak összegyűjtése és közzététele is.

A gyűjtemény

A MEK ÁLLOMÁNYA jelenleg több mint 4300 önállóan feldolgozott elektronikus dokumentum. Ezek egy része klasszikus és kortárs magyar, valamint világirodalmi mű. Külön említésre érdemes a folyamatosan bővülő gyermek- és ifjúsági irodalmi gyűjtemény, amely főként a fiatal Internet-használók számára jelenthet vonzerőt. Az állomány egyik legkeresettebb részét a kézikönyvek képezik: a szótárak és lexikonok. A különböző szakterületek főleg tanulmányokkal és szakkönyvekkel képviseltetik magukat, változó arányban. A szöveges dokumentumok mellett kisebb mennyiségben kották és térképek is találhatóak. Külön műfajt jelentenek a gyűjteményben az úgynevezett virtuális kiállítások, amelyek egy-egy szerzőt, híres művet vagy tudományterületet dolgoznak fel, és mutatnak be komplex, hipertext formában.

Használat

A MEK HASZNÁLATÁRÓL havonta frissített statisztika készül.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/PORTA/BBS/STAT/WEBSTAT/](http://www.mek.iif.hu/porta/bbs/stat/webstat/)

A Web-statisztika szerint a használat évről évre erőteljesen növekszik. 2002. I. félévében elérte a napi átlagos 4500 látogatót, akik havonta körülbelül hatvanezer számítógépről kapcsolódnak a központi géphez, és naponta átlag hetven-nyolcvanezer file-t töltenek le a könyvtárból. Megjegyzendő, hogy az olvasók mintegy száz országból érkeznek. A Magyarországról és az USA-ból érkező nagy forgalom mellett kiemelkedő érdeklődést mérünk azokból az országokból, ahol jelentős magyar kisebbség él: Románia, Szlovákia, Ausztria, Svédország stb.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/PORTA/BBS/LETOLT/](http://www.mek.iif.hu/porta/bbs/letolt/)

Negyedévente külön felhasználói statisztika készül a letöltött állományokról is. Ezek alapján a legolvasottabb dokumentumok a kézikönyvek, a mesekönyvek valamint az oktatási anyagok.

[HTTP://WWW.MEK.IIF.HU/VENDEG/VKONYVI.HTML](http://www.mek.iif.hu/vendeg/vkonyvi.html)

Az olvasók véleményüket egy Vendégkönyvbe írhatják be, és elolvashatják a korábbi bejegyzéseket is.

A fenti adatok alapján megállapítható, hogy a MEK főbb felhasználói közé a közép- és a felsőoktatási intézmények hallgatói, a határon túli magyar ajkúak vagy magyarul olvasók, a hazai könyvtárosok tartoznak. Számarányában elenyésző, de jelentőségében fontos olvasói csoportot képeznek az elektronikus könyvtárban a vakok és csökkentlátók, akik számára az elektronikus könyvek alapvető kulturálódási, tájékoztatói és tanulási forrást jelentenek.

Keresés

A GYŰJTEMÉNYBEN található dokumentumok egyszerű metaadatokkal vannak ellátva (például cím, szerző, megjelenési év, forrás, tárgyszó), amelyek a visszakeresésre szolgálnak. Ezenkívül kereshető az állomány teljes szövegesen, de nagy témacsoportok alapján böngészni is lehet a virtuális könyvespolcok között. Érdekességként megemlítendő egy háromdimenziós felület is, amelyet VRML alapon fejlesztettünk ki.

Egyéb szolgáltatások

A HELYBEN ARCHIVÁLT és szolgáltatott dokumentumok mellett egyéb szolgáltatásokat is nyújt az elektronikus könyvtár.

„Virtuális Könyvtárban” nyilvántartja:

- a magyar könyvtárak online katalógusait (OPAC), egyéb internetes szolgáltatásait,
- a magyar elektronikus folyóiratok elérési adatait.

[HTTP://MIT-HOL.OSZK.HU/](http://mit-hol.oszk.hu/)

A MEK-től indult ki az azóta LibInfo néven országos projektté vált MIT-HOL (Hungarian Online Librarian) online könyvtári referenz szolgálat. A szolgáltatást 2001-től az Országos Széchényi Könyvtár Tájékoztató osztálya koordinálja országos konzorcium keretében, amelyben számos megyei, szak- és egyetemi könyvtár vesz részt.

[HTTP://EPA.OSZK.HU](http://epa.oszk.hu)

Elektronikus Periodika Archívum (EPA) néven 2001-től a MEK elkezdte az eddig csak cím szerint nyilvántartott, az Interneten nyilvánosan hozzáférhető magyar elektronikus periodikumok archiválását is. A gyűjteményben található folyóiratszámok a kiadók hozzájárulásával innen is elérhetőek. A tervek szerint az archívum bővülésével sor kerül a bön-gészésen kívül fejlettebb visszakereső eljárások kialakítására is.

Fejlesztések, a jövő

Az 1994-BEN LÉTREHOZOTT és utoljára 1996-ban továbbfejlesztett MEK mindenképpen megérett a változtatásra, a modern követelményekhez való igazításra. Ennek érdekében kezdődött el 2001-ben egy úgynevezett 2.0-ás változat megtervezése és kivitelezése. A MEK 2.0 verzió lényegében egy több tízezer darabos gyűjteménnyel rendelkező, korszerű és szabványos, a jelenleginél látványosabb és könnyebben használható digitális könyvtár felépítését jelenti. Az új változatot lehetőség szerint nyílt és ingyenes szoftverekkel építjük, és törek-szünk arra, hogy megfeleljen a vonatkozó nemzet-közi szabványoknak.

A 2.0-ás MEK lényege, hogy az eddiginél jóval bővebb metaadat-leírással látja el az összegyűjtött elektronikus dokumentumokat. A metaadatok a dokumentumoktól külön, egy MSOL adatbázisban lesznek tárolva, ahonnan szükség esetén exportál-hatók MARC formátumba. Ezenkívül a metaadatok-ból készül egy Dublin Core ajánlásnak megfelelő egység is, amely közvetlenül a dokumentum mellett lesz majd található.

A gyűjtemény szabványos lekérdezését többek között egy Z39.50-es szerver-szolgáltatás biztosítja majd. Folyamatban van a rendszer OAI (Open Archive Initiative) protokoll szerinti lekérdezhe-tőségének kifejlesztése is.

Az új gyűjteményben főként HTML és PDF for-mátumokban lesznek archiválva a dokumentumok,

de a fejlesztés során lépéseket teszünk az XML konverzió megkezdésére is.

Az új rendszer kialakításánál tervezzük egy külön, egyszerűsített navigációs felület kifejlesztését

- gondolva a hátrányos helyzetűekre is - a vak és csökkentlátó olvasók számára.

MOLDOVÁN ISTVÁN
moldovan@oszk.hu

Sajtótájékoztató a „Kincsek a nemzet könyvtárából” című album megjelenése alkalmából.
A könyvet méltatta Esterházy Péter, író.

IOANNIS CRYSOSTOMI OMELIAE
 IN EPISTOLAM PRIMAM AD TIMOTHEUM
 PER ABROSIUM MONACHUM
 GRAECO IN LATINUM TRANSLATAE

UNUS EX APOSTOLI DISCI-
 PULIS CRYSTOSTOMUS FUIT. UT NARRATUR AUCTORITATE
 APOSTOLORUM MIRABILIS VITA. PATER DIOGENIS UICINUM. CUIUS
 FRATRES QUI HABERENT APTA PROXYMORA
 TENENT TESTIMONIUM PERHIBEDATUR PRO
 PHETIA APTA. VITIOSA. QUI VNA ET DISCI-
 PULUS FUIT ET MAGISTER CUIUS. ATQUE ADEO
 PRUDENTIA SUPREMACIA, PRECLARUS. UT CUI
 AUDIRE PAULUM ABSQUE CIRCUMCISIONE PRE-
 DICARE COMPERISSET, UT ILLE OBSTERAT

PERIT. CUIUS VITIOSA DIGNERET NON MODO CONTRARIUM NICHILO PREDICARE. UT
 VITIOSA DIGNERET. CIRCUMCIDIT ENIM CUM INQUIRIT IN CUIUSMODI ETATE ATQUE
 ITA ILLI DIGNERET PROXIMUS MINISTERIUM CREDIDIT. SUFFICERE QUIDEM POTERAT I
 AFFECTUS APOSTOLI VITIOSA, DILECTIO VITIOSA INDICARE CUIUSMODI FUIT. QUI
 ET ALIBI IPSI TESTIMONIUM PERHIBET. SCRIBENS AC DICENS. EXPERIMENTUM
 CUIUS NOSCERE. QUONIAM TANQ. PATRI FILIUS MECUM SERUIVIT IN EVANGELIO. CO-
 TINUAVIT ENIM CUM SCRIBERET. AT. MISSI VOBIS TIMOTHEUM. QUI EST FILI-
 US IN VITIOSA CARISSIMUS ET FIDELIS IN DOMINO. ET ITERUM. VIDETE NE QUIS EUM
 CONTRARIUM. QUAE ENIM DOMINI OPERANTUR. SICUT ET EGO. HEBREIS QUOQ. SERI-
 BENS. AT. COGNOVITIS FRATREM TIMOTHEUM DIMISSUM PLURIMAQ. MULTIS EX
 LOCIS QUI DILIGENTER INQUIRET. INVENIET BENIVOLENTIA ET DILECTIONIS INDITIA.
 EA VITIOSA CUIUS NUNC USQUE FINE NARRANDA. IPSIUS CONFIDENTIAM DE VITIOSA
 OSTENDERE FACILLIME POSSIT. CUM ENIM IN VITIOSA QUIUS VITIOSA PERGUNT. QUID
 SIT QUIUS VITIOSA ET TIMOTHEO CANAM EX DOMINI DISCIPULORUM NUMERO SCRIBAT. I
 CUM ET SOLAS ET DICAT PROHIBITI QUOQ. SE VITIOSA IN VITIOSA PREDICAT FUIT. ET
 AUT NAMA. I SE CUM SCRIBERET. IN VITIOSA VITIOSA. SED ET CLEMENTIS VITIOSA
 ET CLEMENTIS VITIOSA. I SE CUM SCRIBERET DE IPSO SCRIBAT CUM CLEMENTE A
 CLEMENTIS CONDUCTIBUS MEIS. QUAE ENIM VITIOSA VITIOSA INCONGRUE FACIET.

IOHANNES CHRYSOSTOMUS: HOMILIAE IN EPISTOLAS S. PAULI, Firenze, 1485-90. Pergamen; 368x254 mm
 Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 346. f. 1r, Fotó: Hapák József

A MAGYAR KÖNYVTÁRAK INTERNETES ONLINE TÁJÉKOZTATÓ SZOLGÁLTATÁSA, A LIBINFO

<http://libinfo.oszk.hu>

MIT-HOL néven 1999-től a magyar könyvtárosok több könyvtár részvételével közös online tájékoztatási szolgáltatást működtettek az igények alapján létrejött spontán szerveződésként. A szolgáltatást 2001-től LibInfo néven a nemzeti könyvtár Tájékoztató Szolgálatá koordinálja országos konzorcium keretében, amelynek tagja számos megyei, szak- és egyetemi könyvtár.

A szolgáltatás szervezete

2001-TŐL az Országos Széchényi Könyvtár Tájékoztató Szolgálatának néhány munkatársa már részt vett a kérdések megválaszolásában. A tájékoztató munka folyamán megismerkedtek a rendszer működésével, a kérdések jellegével. A közvetlen tapasztalatok elősegítették konkrét javaslatok megfogalmazását az online tájékoztató szolgálat átvételéhez szükséges szervezeti rendszer kiépítésére, a technikai és személyi feltételek kialakítására.

A szolgáltatás fejlesztését célzó országos megbeszélésen a következő megállapodások születtek:

- a hazai online tájékoztató rendszer színvonalas működtetése konzorciumi keretek között valósuljon meg,
- az együttműködés formáját korrekt szerződésekben kell szabályozni,
- az együttműködés megállapodás tervezetét az Országos Széchényi Könyvtár készíti el,
- a moderátori szerepet az Országos Széchényi Könyvtár Olvasó- és Tájékoztató Szolgálatá vállalja,
- a szolgáltatás weboldala kerüljön fel a résztvevő intézmények honlapjára illetve a nyilvános Internet portálokra,
- az online tájékoztató szolgáltatás új neve LibInfo (Library Information Online).

Jelenleg ötvenhat könyvtár, egy egyéb intézmény (a Magyar Művelődési Intézet) és hat magánszemély tagja a konzorciumnak. A tagok között szerepel valamennyi megyei és országos szakkönyvtár, a jelentősebb egyetemi és főiskolai könyvtárak, városi könyvtárak és más szakkönyvtárak.

A LibInfo működése

Az ONLINE REFERENZ szolgáltatás működtetője az Országos Széchényi Könyvtár.

A LibInfo a különböző könyvtárak közös szolgáltatása, amelyben a részvétel önkéntes, és az Országos Széchényi Könyvtár által biztosított ügyeleti rendszerben működik. A szolgáltatást biztosító szerver a beérkező kérdéseket napi 24 órában fogadja. A válaszadás a könyvtárak nyitvatartási idejéhez alkalmazkodóan 48 órán belül történik.

A moderátori (koordinátori) feladatokat az Országos Széchényi Könyvtár Tájékoztató és Dokumentumellátó Főosztály Olvasó- és Tájékoztató Szolgálatának munkatársai látják el, az Országos Széchényi Könyvtár munkarendjéhez igazodva.

A moderátor feladata a beérkezett kérdések témája, jellege szerint egyénre szabott továbbítása a rendszerben részt vevő tagkönyvtáraknak, továbbá a válaszadás idejének figyelemmel kísérése. A válaszokat a moderátor juttatja vissza a kérdezőnek, emellett archiválja a beérkező kérdéseket és az azokra adott válaszokat. Az Országos Széchényi Könyvtár a rendszerhez csatlakozó minden könyvtár számára ingyenesen biztosítja az archívum használatát, s annak folyamatos építéséről gondoskodik.

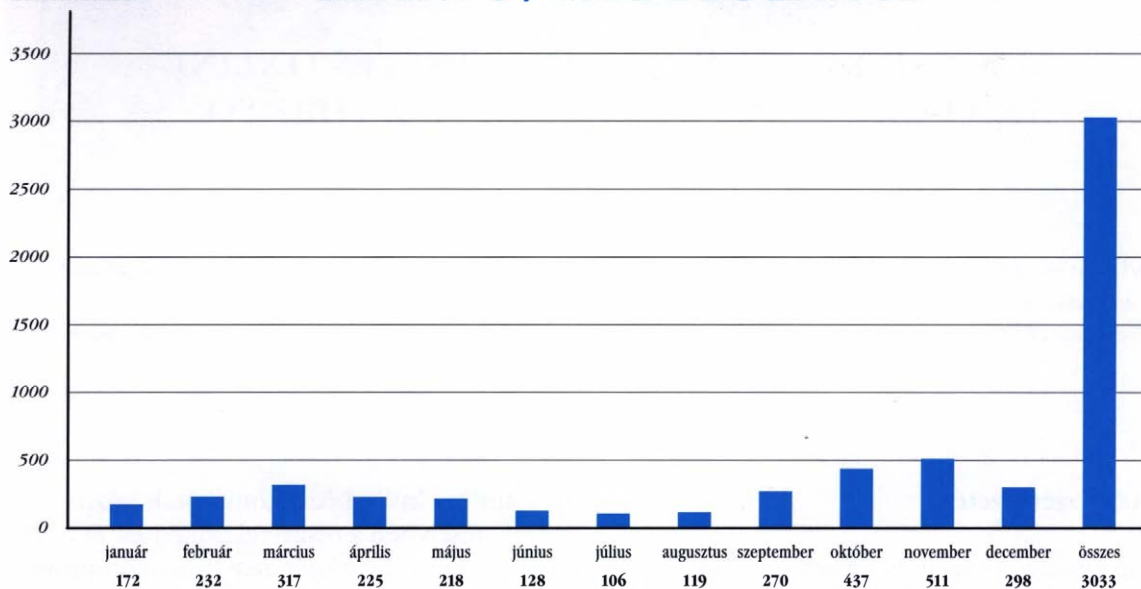
A koordinátori szerep mellett az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai részt vesznek a referenz munkában és az Országos Széchényi Könyvtár magára vállalja a szerver rendszeres karbantartását, felügyeletét is.

A LibInfo célja az iránymutatás és a gyors tájékoztatás (quick reference). Igyekeznek a kérdezőt elvezetni azokhoz a forrásokhoz, adatbázisokhoz, ahol kérdésére önmaga is megtalálja a választ. Az elmúlt időszak tapasztalatai alapján a LibInfo működésének elveit a következőkben lehet összefoglalni:

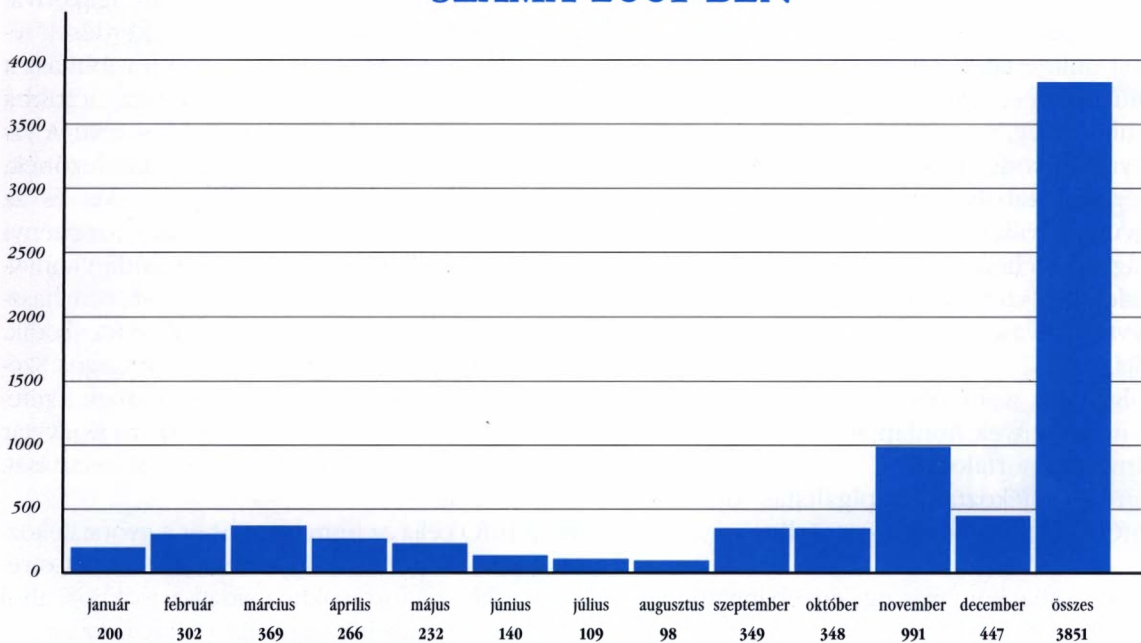
- Csak forrásanyagokkal alátámasztott tényinformációkat, dokumentumokat szolgáltat.
- Jogi és orvosi kérdéseket (a történeti jellegűeket kivéve) nem válaszol meg.
- A rejtvény- és kvíz jellegű kérdéseket kizárja.
- Nem feladata házi feladatok, dolgozatok elkészítése.

LIBINFO/MIT-HOL 2001

A kérdések száma

A LIBINFO KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZOK SZÁMA 2001-BEN*

* Egy kérdésre alkalmanként több könyvtár is küldött választ

- Irodalomgyűjtés és bibliográfia készítése esetén segítséget nyújt, de nem vállalkozik azok teljes összeállítására.
- Dokumentumok szolgáltatásakor (pl. versidézetek, biográfiai adatok stb.) szkenneléssel maximum egy A/4-es oldalt küld el ingyenesen, csatolt fájlként. Ennél nagyobb terjedelmű dokumentumok szolgáltatását postai úton, fizetés ellenében, a lehető legrövidebb időn belül a kérdésre választ adó könyvtár biztosítja.
- Idegen nyelvről fordítást csak rövid, életrajzi és lexikai adatok esetében vállal, egyébként a forrást illetve a dokumentumot eredeti nyelven továbbítja a felhasználónak.
- Adatvédelem alá tartozó személyes adatokat (lakcím, telefonszám stb.) nem szolgáltat.
- Családtörténeti kutatást nem végez, csak tanácsokkal és információkkal segít.
- A törvényekben meghatározott szerzői jogokat, jó ízlést és erkölcsöt sértő illetve illegális tevékenységhez kapcsolódó kérdésekre a választ megtagadja.

A szolgáltatás online voltából következően a könyvtári gyűjteményeken kívüli, a világhálón fellelhető információk továbbítása is a LibInfo feladatai közé tartozik. A rendszer egyik legnagyobb erénye, hogy egyes intézmények korlátozott lehetőségei kitágulnak; a tájékoztató munkában egymás forrásaira is támaszkodhatnak.

Bár maga a szolgáltatás ingyenes, a rendszerben részt vevő tagkönyvtáraknak – éppen a dokumentumszolgáltatás területén – lehetőségük van bevételeik növelésére. A LibInfo lehetőséget biztosít arra is, hogy az együttműködő intézmények saját szolgáltatásaikat a rendszeren keresztül ajánlják, gyakorlatilag ingyen reklámozzák.

Használat

1999 SZEPTEMBERÉTŐL (az indulástól) 2001 decemberéig 5050 kérdés érkezett a szolgáltatáshoz. 2001. szeptember 1-jétől a szolgáltatás az együttműködő könyvtárak honlapján és a nyilvános Internetes portálokon keresztül is elérhetővé vált, ez a beérkezett kérdések számában ugrásszerű növekedést

eredményezett. Az év utolsó négy hónapjában 1516 volt a beérkezett kérdések száma. Ez a növekvő tendencia azóta is tart.

Tartalmi elemzés

A KÉRDEZŐK elsősorban szakdolgozat, tanulmány elkészítéséhez kérnek segítséget, megközelítőleg 40%-os arányban. A másik nagy csoportot a személyes érdeklődés (átlagban 30%) képezi. Ezen kérdések szinte minden szakterületet átfognak, meglehetősen konkrétak és speciálisak. Számos esetben hosszabb kutatómunkát és leggyakrabban Interneten elérhető forrásokat igényelnek. Mintegy 20%-ot tesznek ki a mindennapi munkavégzéshez, tudományos kutatáshoz kapcsolódó kérdések. A maradék 10% szolgáltatási információkra vonatkozik.

Fejlesztési tervek

AZ ONLINE TÁJÉKOZTATÓ MUNKA minősége biztosításának érdekében a tervek között szerepel:

- egy negyedévenként frissített, tematikus linkgyűjtemény összeállítása (első kötete már elkészült, és online módon – <http://mek.oszk.hu/iroda/mit-hol/linkek/linkek.htm> – elérhetővé tettük a részt vevő intézmények és magánszemélyek számára),
- a kérdéseket és válaszokat tartalmazó archívum tartalmi feltárása (tárgyszavazása) az Országos Széchényi Könyvtárban elfogadott teaurusz alapján, és ennek HTML-formátumban való közzététele (kb. tizenkétezer rekord),
- statisztikák, tartalmi elemzések készítése,
- az űrlap és levelezési rendszer 2.0 verziójának kidolgozása,
- háromnyelvű új honlap elkészítése,
- szervezeti bővítés (további hazai és nemzetközi intézmények bevonása),
- anyagi források bővítése pályázatok útján (szerver, PC-k, adatbázis-előfizetések),
- továbbképzések szervezése.

TÓTH FERENC
libinfo@oszk.hu

PHILOSTRATUS FLAVIUS: OPERA – PHILOSTRATUS LEMNIUS: IMAGINES, Firenze, 1487–90. Pergamen; 358×222 mm
 Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 417. f. 1v, Fotó: Hapák József

KÖNYVTÁRI INTÉZET

A Könyvtári Intézet központi helyet foglal el a magyar könyvtáriügyben.

Az intézet feladatkörét a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény határozta meg.

Történeti háttér

A MAI KÖNYVTÁRI INTÉZET tevékenységi körébe tartozó feladatokat korábban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ látta el. Ez a központi intézmény, amely a könyvtári munka sokoldalú segítségét tűzte ki céljául, 1959. január 1-jétől működött önállóan. Az intézmény feladata a könyvtári munka különböző területeinek támogatása volt nem csak különböző szolgáltatások működtetésével, hanem kutatások, fejlesztések elindításával is. Létrejöttét megelőzően elsősorban központi szolgáltatásokat végző intézmények, hivatalok működtek a könyvtárügy területén, mint az 1923-ban szervezett Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ, az 1946-ban megalakult az Országos Könyvtári Központ, valamint az 1949-ben életre hívott Népkönyvtári Központ. Az OKK 1952-ben megszűnt, feladatait részben az OSZK, részben a NKK vette át. Az OSZK keretében központi könyvtártudományi módszertani kabinet (módszertani osztály) létesült. A módszertani osztály 1959. január 1-jétől Könyvtártudományi és Módszertani Központ néven működött tovább, Az 1997. évi CXL. törvény a KMK feladatainak nagy részét az utódjaként létrehozandó Könyvtári Intézet hatáskörébe utalta, amely hivatalosan 2000. április 1-jén kezdte meg tevékenységét.

Küldetés

A KÖNYVTÁRI INTÉZET célja a könyvtárak, illetve a könyvtári rendszer hatékony működéséhez szükséges szakmai szolgáltatások megvalósítása.

A szolgáltatások a következők:

- A könyvtári szakemberek továbbképzése és iskolarendszeren kívüli képzése
- Könyvtári és információs szolgáltatás fenntartása a könyvtári és információs szolgáltatási tevékenység szakterületén
- A könyvtárak állománygyarapítását segítő, a hazai dokumentumokról adott rendszeres tájékoztatás támogatása
- Az országos könyvtári rendszer működésével, a könyvtárhasználattal kapcsolatos kutatás, fejlesztés

- A könyvtári és rokon területi módszerekre vonatkozó szabványok, szabályzatok elkészítésének kezdeményezése és kidolgozása
- A könyvtári tevékenységre vonatkozó irányelvek, normatívák kidolgozása, módszertani tevékenység
- A könyvtárak és a társadalom közötti kapcsolat fejlesztése
- Az országos könyvtári statisztikai adatok összesítése, elemzése és szolgáltatása
- A miniszter által meghatározott egyéb feladatok

A törvényben előírt feladatok megvalósításához az Intézet a hazai könyvtárpolitikai elvek és a nemzetközi trendek figyelembevételével kutatási, oktatási, szervező, dokumentum- és információs szolgáltató, valamint kiadói tevékenységet folytat. Elsőrendű feladatának tekinti a magyar könyvtáros szakma tevékenységének fejlesztését és koordinálását a tudás alapú (információs) társadalom felépítése érdekében.

Kutatás és elemzés

A KÖNYVTÁRAKAT ÉRINTŐ átfogó vizsgálatok a könyvtári rendszer továbbfejlesztéséhez biztosítanak pótolhatatlan alapadatokat. A kutatásokra alapozva a NKÖM Könyvtári osztálya számára a központi rendezést kívánó kérdéskörökről az intézet javaslatokat készít, a kutatási eredményeket felhasználva ajánlásokat és irányelveket fogalmaz meg. Az átfogó vizsgálatok érintik a törvényben meghatározott könyvtártípusok ellátásban betöltött szerepét és lehetőségeit, a használó (partner) központúságot és a minőségmenedzsment tükröződését a könyvtári rendszerben. A korábbi könyvtári vonatkozású rendeletek végrehajtási gyakorlatának elemzésével új jogszabályok szakmai előkészítését végezzük. A nemzetközi szakirodalom alapján szakirodalmi szemléket, döntéselőkészítő anyagokat, felméréseket készítünk a hazai összehasonlító könyvtártudományi kutatások megalapozására, minisztériumi és egyéb felkérésre. Az olvasásszociológiai kutatások területén

évtizedek óta az egyes társadalmi rétegek olvasási- és könyvtárhasználati szokásainak, a használói attitűdök módosulásainak, a könyvtár és társadalom változó kapcsolatának kutatása a legfontosabb feladat.

Módszertan és szervezés

AZ EGYSÉGES SZEMLÉLET KIALAKÍTÁSA érdekében a Könyvtári Intézet részt vesz a nemzetközi könyvtári szabványok honosításában, könyvtári szabályzatok készítésében és közreadásában és elősegíti a szabványok és szabályzatok zökkenőmentes és folyamatos alkalmazását. A nyilvános könyvtárak törvény által előírt alapkövetelményeit és alaptevékenységét figyelembe véve, a kormányrendelet által előírt módon közreműködünk a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetésével kapcsolatos feladatok ellátásában, a beérkezett adatok adatbázissá szervezésében és közzétételében. „Információs napok a Könyvtári Intézetben” címmel aktuális témákról, az intézetben folyó munkáról évente több alkalommal konferenciákat, konzultációkat, tájékoztató előadásokat szervezünk.

Fejlesztés és ellenőrzés

A TELJESÍTMÉNYMÉRÉS gyakorlati bevezetése érdekében működtetjük az intézet által felállított munkabizottságot. Segítséget nyújtunk a teljesítménymérés, folyamatszabályozás könyvtári gyakorlatának kialakításában, terjesztésében, összehangolásában. A könyvtári rendszer működési adataira, mutatóira alapozva irányelveket, eljárásmodokat, normatívákat dolgozunk ki. A minőségügy népszerűsítése, a minőségbiztosítási rendszer elemeinek minél szélesebb körű bevezetése a könyvtárakban kiemelt feladatunk. Vállaljuk a minőségbiztosítás feladatainak szakmai irányítását, kezdeményezzük és koordináljuk az ehhez szükséges pályázati források felhasználását. A könyvtári statisztika a könyvtári rendszer átfogó bemutatását szolgálja. A megyei könyvtárak segítségével végzett adatgyűjtés, ellenőrzés és rendszerezés mellett részt veszünk a statisztikai adatszolgáltatás tartalmi és formai megújításának, fejlesztésének szakmai irányításában, koordinálásában. A beérkezett statisztikai adatok alapján szerkesztjük és kiadjuk a könyvtárak éves statisztikáját.

Nemzetközi kapcsolatok

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK erőteljesebb kiépítése érdekében az intézet részt vesz a hazai könyvtári és egyéb közgyűjteményi kapcsolatok fejlesztésére irányuló nemzetközi projektekben. A Könyvtári Intézet képviseli Magyarországot a CULTIVATE há-

lózatban, amelyhez 2001. április 1-jétől csatlakoztak a közép-kelet-európai országok. A kulturális örökséggel foglalkozó hálózat tagjai: múzeumok, levéltárak, galériák, könyvtárak és non-profit szervezetek. A programot az az igény hívta életre, hogy olyan új struktúra és olyan hálózat jöjjön létre, amely az emberiség emlékezetével foglalkozó valamennyi intézmény együttműködését támogatja az Európai Bizottság IST programja keretében. Az intézet részt vesz az Európai Bizottság által támogatott PULMAN projektben is, amelynek célja a közkönyvtárak fejlesztése annak érdekében, hogy ezek az intézmények hozzájárulhassanak az „elektronikus Európa” megvalósulásához. Második éve veszünk részt az OSI-NLP által támogatott LICENCE programban, mely regionálisan, országosan és határokon túl is sugárzó szakmai továbbképző centrumok létrehozását és működtetését segíti elő. A határon túli magyar könyvtárakkal és könyvtárosokkal, valamint a külföldi magyar kulturális intézetek könyvtárosaival folyamatos kapcsolattartásra törekszünk, részükre szakmai találkozókat, továbbképzéseket tartunk. Keressük az együttműködést külföldi társintézeteinkkel is.

Oktatás

AZ ISKOLARENDSZEREN KÍVÜLI könyvtári szakképzésként évente kétszer indul középfokú szakképesítést nyújtó könyvtáros asszisztens tanfolyam, valamint az alapfokú szakképesítést nyújtó számítógépezői, -használói tanfolyam. Közreműködünk a könyv- és papírrestaurátor felsőfokú szakképesítést nyújtó 3 éves tanfolyam működtetésében. A kulturális szakemberek kötelező továbbképzése céljaira a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság által engedélyezett akkreditált tanfolyamokat indítunk érdeklődésre számot tartó, időszerű témákban (pl. Hagyományos és számítógépes formai feltárás, Internethasználat a mindennapi munkában, Esélyegyenlőség biztosítása a könyvtári ellátásban, A roma kisebbség könyvtári ellátása, A könyvtárosok mentálhigiéniája). A könyvtárügy időszerű feladataihoz rugalmasan alkalmazkodva rövid lejáratú, gyors céltanfolyamokat szervezünk. Ide tartoznak olyan programok is, melyeknek célja a Könyvtári Intézet elemzési és kutatási eredményeinek azonnali megismertetése a könyvtárosokkal.

Szakmai információs tevékenység

43 EZER KÖTETES KÖNYVGYŰJTEMÉNYÉVEL, 25 ezer periodikumával (a kurrens címek száma 320) a Könyvtártudományi Szakkönyvtár szakterületén a világ legnagyobb gyűjteményei közé tartozik. Állománya térben és időben igen változatos. Tartal-

mazza a 19. sz. közepén megindult magyar könyvtártudományi szakirodalom teljes anyagát, valamint gazdag német, francia, angol és amerikai anyagot. Az 1950–1990 közötti időszakból a Szovjetunió és a szocialista országok kiadványainak megközelítően teljes gyűjteményével rendelkezik. Az állomány kb. kétharmad része idegen – főként angol – nyelvű irodalom. A szakkönyvtár gyűjtő tevékenysége a szorosán vett könyvtárügy mellett rokon területekre (számítógépesítés, könyv-, sajtó- és nyomdászat-történet stb.) is kiterjed. Az állomány értékes forrásokat nyújt a hazai könyvtári fejlesztésekhez, de az összehasonlító és a történeti kutatásoknak is megbízható dokumentumbázisa. 1996 óta az Országos Széchényi Könyvtárral közös, on-line olvasói katalógust építünk, amely a LibriVision program segítségével használható, a nektar.oszk.hu internet-címen. 1996-ig cédulakatalógusok állnak az olvasók rendelkezésére, melyek retrospektív konverziója révén az on-line katalógus rekordállományát folyamatosan bővítjük. A szakdolgozatokról központi cédulakatalógust vezetünk. Az on-line olvasói katalóguson kívül legfontosabb tájékoztató eszközünk a magyar és külföldi könyvtártudományi folyóirat-cikkekről épített MANCI cikk-adatbázis. A MANCI WWW-felületű változata a Szakkönyvtár honlapján keresztül vehető igénybe. Közvetlen internetcíme: w3.oszk.hu/manci.htm. Az adatbázisból a kiválasztott rekordok letölthetők. Az 1991 óta feldolgozott bibliográfiai tételekhez kapcsolt magyar nyelvű referátumok is olvashatók a hálózaton. Az adatbázis a magyar folyóiratok retrospektív feldolgozása révén is gyarapszik. A MANCI adatbázishoz kapcsolódik a THES adatbázis, amely a Szakkönyvtár által tárgyi feltárással használt Könyvtári és tájékoztatási tézaurusz on-line változata. A THES adatbázis segítségével megfogalmazott keresőkérdések közvetlenül futtathatók a MANCI adatbázisban. A Szakkönyvtár legújabb, nagyobb érdeklődésre számot tartó külföldi könyveiről negyedévenként annotált gyarapodási jegyzéket készítünk, amelyet honlapunkon keresztül lehet használni. Ennek nyomtatott változata megjelenik a Könyvtári Figyelőben. A magyar könyvtári témájú folyóiratokról tartalomjegyzéket szolgáltatunk honlapunkon, illetve a saját honlappal rendelkező folyóiratokhoz (pl. Könyvtári Figyelő, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás) kapcsolatot biztosítunk. Kiépülőben van honlapunkról elérhető legújabb szolgáltatásunk, a könyvtártudományi elektronikus könyvtár, amely két nagy részből áll majd: egyrészt egy linkgyűjteményből a könyvtári témájú, illetve a könyvtárosok munkájához szükséges webhelyekhez (más intézmények profilunkba vágó szolgáltatásaihoz és dokumentumaihoz, a könyvtá-

ri munka egyes területeinek hazai és nemzetközi elektronikus forrásaihoz, könyvtártudományi kézi könyvek, segédkönyvek, referenz-eszközök elektronikus verzióihoz és könyvtártudományi e-folyóiratokhoz, levelezőlistákhoz és adatbázisokhoz), valamint könyvtártudományi elektronikus dokumentumok szolgáltatásából.

Állománygyarapítási tanácsadás

A KÖNYVTÁRI INTÉZET FELADATA a könyvtárak állománygyarapítását és -apasztását segítő rendszeres tájékoztató készítése a hazai dokumentumpiacról nyomtatott és elektronikus formában. Ezt a célt szolgálja az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó folyóirat, amely 1964-ben indult, és 1994 óta kéthetenként megjelenik, évi 26 számban. Az utóbbi években jelentősen megnőtt az évente ismertett művek száma, 1994-ben kb. 4000, 2001-ben több mint 7500 könyvet ismertettünk. Az *Új Könyvek* régebbi, 1994–2000 évfolyamai CD-ROM-on jelentek meg.

Publikációk

A KÖNYVTÁRI INTÉZET jelentős szerepet tölt be szakmai jellegű dokumentumok publikálásában, mint pl. a tankönyvek, oktatási segédanyagok, szabványok, kutatási jelentések, és szakirodalmi szemlék. Negyedévenként jelenik meg A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája c. kurrens, nyomtatott nemzeti szakbibliográfia a hazai könyvtári vonatkozású dokumentumokról. Az intézet adja ki a magyar könyvtárügy egyik vezető elméleti folyóiratát, a Könyvtári Figyelőt. A folyóirat tanulmányok, szemle tanulmányok, dokumentációs rovatok, illetve híranyag útján ad tájékoztatást a magyar és a külföldi könyvtárügy fejlődéséről. A negyedévenként megjelenő folyóiratnak elektronikus változata is van, ahol a cikkek tartalmi összefoglalói (magyar, angol és német nyelven), illetve a tanulmányok egy részének teljes szövege olvasható. Az intézet másik, havonta megjelenő folyóirata a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, amely inkább a könyvtárügy mindennapjaival foglalkozik. A külföldi könyvtárosok tájékoztatására 1972 óta adjuk közre Hungarian Library and Information Science Abstracts c. referáló lapunkat, amelyben a magyar szakirodalom legjavát ismertetjük angol nyelvű referátumok formájában. Megjelentetjük Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei c. sorozatot elsősorban a könyvtárosasszisztens-képzésben részt vevők segítésére.

DIPPOLD PÉTER
dippold@oszk.hu

CLARISSIMO RATORIS MAGISTRI G. OR
 GI TRAPEZONCI CRETENSIS RHETORICOS
 LIBROS SEX ORDINUM MIHI IN MENTEM VENI
 AT QUANTA ORATORIAE FACULTAS TUM UTILI
 TAS TUM DIGNITAS SIT. N. O. P. S. V. N. O. V. E. H. E. M. T. R. D. O.

lere q̄ in his nris temporib; nulla fere bonarū artū tam abiecta atq; contenta habeatur
 am et si non sēt liberaliū artium ut geometria et arithmetica et que huius generis
 sunt oīno ab usu recedunt ne non multū eas ad humanitatis profectū dicā. nō sumus
 et in ip̄is tanta passū iacturā oratorū in hac humanitate artū p̄sentissima maxie
 q; necessaria. Nam in illis qd̄ ita integri subtilissimorū scriptorū opa usq; ad p̄s
 extant ut nihil ei desit qui proficere in eis desideret. nisi studiū ac diligētia. In
 hac ū dicendi copia q̄ntoplares scriptore elegantissimi libri a maiorib; nris tā lati
 nus q̄ grecis relicti sunt. tantopasciores uel potius nulli his p̄ntis temporib; nris
 reperuntur. Quod siue negligentia oīum siue eorū q; docent; qui q; orationibus
 coena phitit; gnorantia quādā aut p̄fidia factū sit. unusq; per seip̄s consideret.
 Ego id xistino nisi bertolini salani aliorū q; huiuscemodi librorū nescio an satis utiliter
 transferret; ut nō qui docent; constā eēt postentat; aut loco harū nugari. bonorum
 auctorū opa inuenirentur aut salte auctores non imbuti his delitationib; nu
 mos ad hūanitatē doctrinā facilius applicaret; q; nihil unq; unius nihil dignius
 iūto p̄re bonū q; aeorū q; tributi est. Nam philosophia qd̄ qua omnes liberales ar
 tes continent; si dicant; inuitate puata sit. omne orationē q̄ntate infingit atque
 corā dīe tonū q; ingenū suū asp̄itate umbit nūna. Qd̄ si orō mutū es iam
 in comodū arbitrit; carere eū or hūanitate p̄fecto uidet; q̄nta q; pot; certe et
 male loq; id uō sumo incomodo humanitatē q; suationē p̄xuro et. Quare nelle te
 poris locū p̄sonū causis reb; ornate distincte copiose atq; p̄sidenter et ratione aromo
 p̄cipū huius artū officū est. nō parue felicitatē existimarem. Quantū uō ho
 morū dignitatē in eos qui copā dicendi adepti sūt conflyat; que emolumenta q
 eōm oīda hōi; doceret; consequit;. nemo facile poterit explicare. Nam & patriam
 tūndat; q; q̄nta et cōsulū sententiū q; suis amplificare d̄sertul poterit; et am
 p̄sidio et d̄ul oramento sūt. Preterea inuicis timore; hostib; terrore; incur
 Quā d̄. ad orō nris cū clarissimos oratores ab atheniensib; peteret; ut facilius de m

GEORGIUS TRAPEZUNTIUS: RHETORICA, Buda, 1480-as évek. Pergamen; 366×273 mm
 Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 281. f. 1r, Fotó: Hapák József

BEMUTATKOZNAK AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÜLÖNGYŰJTEMÉNYEI

A magyar nemzeti könyvtár számos speciális gyűjteménnyel rendelkezik, amelyek országos szinten egyedülálló alapot képeznek a tudományos kutatás számára. A gyűjtemények közül bulletinünk jelen számában a Térképtár mutatkozik be.

Térképtár

A TÉRKÉPTÁRNAK a nemzeti könyvtár részeként feladata, hogy a lehető legnagyobb teljességgel gyűjtse a magyar vonatkozású kartográfiai dokumentumokat (térképek, atlaszok, ég- és földgömbök stb.). A ma már több mint kétszázezer egységet számláló állomány részeként azonban a Térképtár a hungarica térképanyag mellett jelentős mennyiségű és nagy értékű gyűjteményt őriz az európai kartográfiatörténet egészének alkotásaiból is.

Történet

GRÓF SZÉCHÉNYI FERENC 1802-ben a magyar nemzetnek ajándékozta gyűjteményeit, közöttük a közel hatezer darabos térkép- és atlaszgyűjteményét is, amelyet az alapítás korától kezdve külön egységként kezeltek. A 19. század folyamán a kötelesepéldányok mellett jelentős mértékben adományokból és vásárlások révén is gyarapodott az állomány. Csak a legjelentősebbeket említve: Gróf Illésházy István adománya (208 db., 1835); a neves könyv- és térképgyűjtő Jankovich Miklós több száz darabból álló térképanyagának megvásárlása (1836); az ismert nyelvészprofesszor, Horvát István mintegy háromszáz művet számláló gyűjteményének megvétele; az olasz származású, de Pozsonyban élt kiváló vízmérnök, Enea Lanfranconi nagy értékű ajándéka (kb. kétezerkétszáz mű, 1895).

A 20. század elején a könyvtár akkori vezetői felismerték a nagy méretarányú topográfiai térképek értékét a különböző történeti kutatások számára, és lépéseket tettek a magyar térképanyag beszerzésére. E törekvések eredményeként az 1920-as évek közepétől nagy mennyiségben kerültek a Térképtár állományába a nagy méretarányú kéziratos illetve nyomtatott – kataszteri, úrbérrendezési, földhasznosítási, katonai topográfiai – térképek, de számos kisebb léptékű területi (megye, város, falu stb.) térkép is.

Az 1940-es évek első felében jelentős számú, a használatból már kikopott iskolai térkép és atlasz került a gyűjteménybe egyházi és világi iskolákból. A második világháború után a főúri és egyházi gyűjtemények államosítása során is sok kartográfiai dokumentum került a Térképtár állományába.

1945 óta alapvetően a kötelesepéldányok képezik a gyarapodás meghatározó részét, de természetesen fontos szerepe van a hiányzó hungarica térképek vásárlás útján történő beszerzésének is.

A Térképtár 1939 óta szervezetenként önálló osztályként működik.

A gyűjtemény felépítése

- 1850 előtt nyomtatott térképek,
- 1850 után nyomtatott, Magyarországot és részeit ábrázoló térképek,
- 1850 után nyomtatott, nem Magyarországot ábrázoló térképek,
- falitérképek,
- kataszteri térképek,
- birtokvázlatok,
- kéziratos kataszteri térképek,
- nyomtatott kataszteri térképek,
- önálló kéziratos térképek,
- topográfiai térképek,
- III. katonai felmérés (1:75 000),
- 1920–1945 közötti topográfia térképek (1:25 000, 1:50 000, 1:75 000, 1:200 000),
- 1945 utáni, úgynevezett Gauss-Krüger rendszerű topográfiai térképek (1:25 000, 1:50 000, 1:100 000, 1:200 000),
- EOTR (1:10 000, 1:100 000),
- atlaszok,
- föld- és éggömbök,
- dombortérképek.

Tájékoztatóképp megemlítjük, hogy a Térképtáron kívül a könyvtár más különgyűjteményei is

tartalmaznak térképeket. A Régi Nyomatványok Tárában található Apponyi-gyűjtemény számos értékes példányt őriz, például Magyarország legkorábbi ismert nyomtatott térképét, az Ingolstadtban 1528-ban kiadott Lázár-térképet és későbbi változatainak egy részét is.

Az úgynevezett Régi Magyar Könyvtár tartalmazza Johannes Honterus Chorographia Transylvaniae. Sybembürgen című fametszetes térképét, amely minden bizonnyal az első Magyarországon nyomtatott térkép. Emellett számos értékes, a kartográfia-történet fontos művének példányait is őrizi a Régi Nyomatványok Tára. Sebastian Münster Cosmographia és Geographia című műveinek kiadásai, Peter Apian kozmográfiai művei vagy akár Georg Braun és Frans Hogenberg híres városkönyve, a Civitatis orbis terrarum említhetők példaként.

Szolgáltatások

A TÉRKÉPTÁR teljes gyűjteményét – bizonyos állományvédelmi megkötések mellett – a könyvtár minden beiratkozott olvasója használhatja. A tár anyaga csak a művek kiválasztása után, az előjegyzést követő nyitvatartási napon illetve azt követően tekinthető meg vagy használható.

A már digitalizált térképek – ez alapvetően az 1850 előtt készült Magyarország-térképeket jelenti – csak az olvasótermi számítógépen, digitalizált formában használhatók, valamint a <http://www.mhthei.gov.hu> hálózati címen tekinthetők meg.

Katalógusok

CÉDULAKATALÓGUSOK (betű-, szak- és időrendes) valamint nyomdakatalógus a következő tagoltságban:

- Magyarországot ábrázoló térképek,
- nem Magyarországot ábrázoló térképek,
- atlaszok,
- kataszteri térképek és birtokvázlatok,
- kiadói és nyomdakatalógus.

A kéziratos térképekhez könyvkatalógus tartozik:

- Kéziratos térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. I. kötet.
- Önálló kéziratos térképek. Szerk. Patay Pálné-Plihál Katalin. Bp., 1984 [1990].

Kézikönyvtár: a Térképtárban a térképek feldolgozásához szükséges katalógusok, térképtörténeti munkák, földrajzi névtárak is megtalálhatók. Jelenleg több mint kétezer kötetes ez a segédkönyvtár.

Reprodukciós szolgáltatások

DOKUMENTUMAINKRÓL a könyvtár fotóműhelye több-

féle – színes és fekete-fehér, dia-, negatív és pozitív – felvétel készítését vállalja, helyben történő vagy postai úton tett megrendelések alapján: negatívokat 24×36 mm és 6×7 cm méretben; pozitív papírképeket 9×12 és 50×60 cm közötti méretekben; diapozitívot 24×36 mm és 6×7 cm méretben.

Xeroxmásolatok készítését állományvédelmi okból nem vállaljuk.

A már digitalizált térképekről digitális és plottolt másolatok készítése is kérhető, a kutató által kívánt méretekben illetve file formátumban.

A Széchényi-térképgyűjtemény katalógusa

MEGJELENTETJÜK Széchényi Ferenc egykori térképgyűjteményének katalógusát. A munka során azonosítani kell az egykor Széchényi tulajdonát képező térképeket, el kell készíteni leírásukat, s el kell végezni a katalógus szerkesztési munkáit. 2002-ben jelenik meg a katalógus első kötete, amely a Széchényi-gyűjtemény kéziratos térképeit foglalja magába. A katalógus minden tétele a térképek leírása mellett azok fotóit is tartalmazza. A művek leírását a gyűjteménnyel kapcsolatos négy tanulmány egészíti ki. A katalógus teljes anyaga interneten is elérhető lesz.

A régi magyar térképanyag digitalizálása

FELADAT a digitalizálás előkészítése, lebonyolítása, a művek új címléírásának elkészítése. A rendelkezésünkre álló anyagi lehetőségektől függően évente 150–200 mű szkennelése valósulhat meg. A szkennelt állományok internetes szolgáltatása a már említett webhelyen érhető el. Reményeink szerint a földrajzi nevek adatbázisát is fokozatosan kutatóink rendelkezésére tudjuk bocsátani. A térképek szkennelése jelen formájában alapvetően két célt szolgál:

- a) állományvédelem; e célra 600 dpi TIFF állományok kerülnek archiválásra,
- b) a világhálón 100–300–600 dpi SID és JPG formátumú anyag található.

A régi, 1850 előtt készített térképek új címléírása

AZ ANYAGCSOPORT leválasztása és az ISBN/CM szabvány szerinti leírása, már a Széchényi Könyvtár integrált számítógépes rendszeréhez, az AMICUS-hoz alkalmazkodva.

Kiadványok

A magyar térképészet nagyjai. Lipszky János (1766–1826), Mikoviny Sámuel (1700–1750). Tудо-

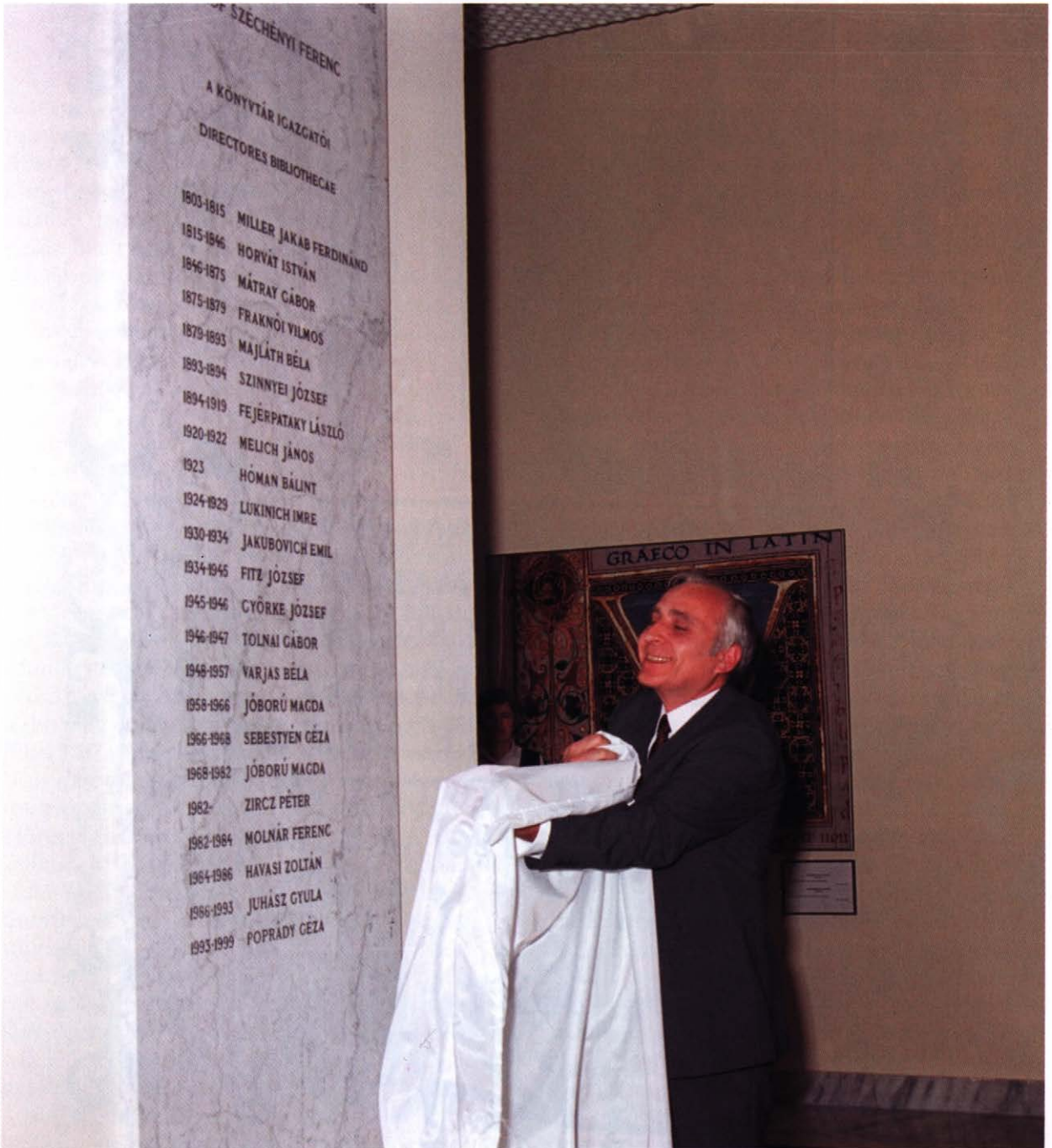
mányos emlékülés előadásai és kiállítási katalógus,
szerk. Plihal Katalin, Reisz T. Csaba, Török Enikő,
Országos Széchényi Könyvtár-Osiris, Bp., 2001.

kiállítás és verseny évente kerül megrendezésre.
A beküldött művekből kiállítást rendezünk a könyvtár
„Ars Librorum” kiállítóhelyén és a Térképtár ka-
talogustermében.

Kiállítások

A „SZÉP MAGYAR TÉRKÉP”, „Magyar Digitális Térkép”

PLIHÁL KATALIN
kplihal@oszk.hu

Az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatóinak névsorát tartalmazó márvány emléktábla leleplezése.
Állandó kiállítás a könyvtár V. emeletén. Dr. Ecsedy István államtitkár.

VENI AD TVAM PRAE-
 STANTISSIMAM MA-
 IESTATEM MATHIA
 HVNGARORVM POTETIS
 SIME REX ATQVE AD TE
 BEATIX OMNI VIRTVTVM
 GENERE ORNATISSIA REGINA

URALKODÓK ÉS CORVINÁK

Az Országos Széchényi Könyvtár 2002-ben kiállítások sorozatával ünnepli alapításának 200. évfordulóját.

A Kézirattár által rendezett nemzetközi corvina kiállítás nemcsak új tudományos szempontokat érvényesít, hanem Mátyás király könyvtárának eddig ismert darabjai mellett új, frissen felfedezett corvinákat mutathat be az érdeklődőknek.

A SZENZÁCIÓS LELET a firenzei Biblioteca Medicea Laurenziana hírnevét öregbíti. Itt bukkant rá Angela Dillon Bussi kutatónő annak a 150–200 kódexnek a nyomára, amelyek Mátyás megrendelésére készültek, de a nagy király 1490-ben bekövetkezett halála miatt már nem jutottak Budára. A kutatás sokáig úgy tartotta, hogy az idevágó humanista feljegyzések nem egyebek üres fecsegésnél, most azonban bebizonyosodott, hogy a humanisták híradása igaz volt. A kódexek nagy része valóban készen (némelyikük csak félkészben) várta, hogy Budára szállítsák, de erre nem került sor, mert a Medici-család – Mátyás állítólagos adósságai fejében – visszatartotta őket. A corvinák, melyek Mátyás szándéka szerint a budai könyvtárat voltak hivatva gyarapítani, bekerültek a Mediciék gyűjteményébe és több mint 500 évig ott lappangtak. A kutatómunka eredményeképp már majdnem félszáz azoknak a kódexeknek a száma, amelyek nagy biztonsággal Mátyás személyéhez köthetők és corvináknak tekinthetők. Valószínű, hogy ez a szám még emelkedni fog és az eddig ismert 216 corvina mellé legalább még ötvenet odasorolhatunk. Angela Dillon Bussi a 2000 novemberében tartott első olasz-magyar könyvtáros találkozón ismertette kutatási eredményeit a magyar tudományos világ előtt, előadásának szövege a találkozó bulletinjében megjelent és a kiállítási katalógusban is olvasható. A páratlan felfedezésből kiállításunk 19 kódexet mutat be. Az új firenzei corvinák jó része most kerül először nyilvánosság elé. Köszönet illeti a firenzei Medicea Laurenziana Könyvtárat és az olasz Kulturális Javak Minisztériumát, hogy hozzájárultak a kódexek kölcsönzéséhez és ezzel a felfedezés publikálásának lehetőségét átengedték az Országos Széchényi Könyvtárnak.

Nem kevésbé becses a hét Bécsből és a négy Wolfenbüttelből kölcsönzött corvina, amelyek még nem szerepeltek magyar kiállításon. Melléjük 16 darabot sorakoztatunk fel saját gyűjteményünk 35 corvinájából, a legszebbeket, azokat, amelyek az all'antica stílus jegyeit hordozzák. Két további cor-

vinát a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára bocsát rendelkezésünkre. Összesen 48 corvinkódexet mutatunk be kiállításunkon.

Uralkodók és corvinák – hangzik kiállításunk címe. Uralkodói könyvtárakat mutatunk be, Mátyásét, a Mediciékét, a Habsburgokét és a wolfenbütteli hercegeket, hogy hatalom és kultúra viszonyának történetéből egy fejezetet megvilágítsunk. Hatalom és kultúra kérdésköre az utóbbi években került nemzetközi tudományos viták látószögébe, számos konferencia, tanulmánykötet és monográfia tárgyalta e kérdéskör különböző aspektusait, a legutolsó hungarológiai konferencia középpontjában is ez a tematika állott 2001 nyarán. A reneszánsz korszaka különösen alkalmas ilyen típusú vizsgálatokra, mert hatalom és kultúra viszonyának különleges esetét képviseli. Míg korábbi uralkodók fenségi reprezentációjuk céljaira használták a kultúra egyes megnyilvánulási formáit, a művészetet, az építészetet, az irodalmat vagy a könyvtárat, addig a 15. századi Itáliában azt látjuk, hogy az uralkodók szinte minden esetben legitimitási problémákkal küszködtek, és hatalmuk megszerzése, megszilárdítása vagy átörökítése érdekében a kultúrát legitimációs érvként állították saját szolgálataikba. Mátyás király, aki uralkodása elején és végén maga is szembesült legitimációs kérdésekkel, tanulságos példákat és követendő mintákat látott az itáliai fejedelmek vagy bankárdiktátorok kultúrpolitikájában. Alacsony származása, több évig tartó megkoronázatlansága, majd természetes fiának utódlási esélyei kapcsán látta szükségét annak, hogy olasz módra ne csak reprezentációs célra, hanem uralmának ill. utódlásának törvényes voltát igazolandó végezze kultúrát, művészetet és tudományt támogató tevékenységét.

E kultúrpolitika jegyében keletkezett a Corvina-könyvtár, a magyar reneszánsz legjelentősebb és egyben a legnagyobb számú emlékannyaggal rendelkező alkotása. Az egykor 1500–2000 darabból álló könyvtár állományából ma 216 kódexet és ősnymotatványt tartunk számon európai és amerikai

gyűjteményekben, Magyarországon 53 corvina van. A ma ismert corvinák száma az újonnan azonosított firenzei anyaggal meg fogja közelíteni a háromszázat. A Corvina jelentősége azonban nem kötetei számában, hanem tartalmi értékeiben és művészi színvonalában rejlik, ez váltotta ki iránta a kortársak és az utókor csodálatát.

A Corvina anyaga ugyanis a legkorszerűbb tudományos színvonalat képviselte, megfelelt a humanista művelődésszémény igényeinek. Szerepeltek benne a humanisták által felfedezett antik görög és latin szerzők, a Biblia és az egyházatyák művei, részben a középkori teológusok és skolasztikusok, és szerepeltek a kortárs humanisták alkotásai is. Irodalom, történelem, filozófia, teológia, retorika, hadtudomány, orvostudomány, építészet, csillagászat voltak a humanisták kedvelt témái, melyek latin, görög, héber és talán arab, sőt magyar nyelven írott kötetekben őrződtek.

A reneszánsz művelődésszéményt tükröző corvina-szövegek külső megjelenési formája leggyakrabban a reneszánsz művészet jellegzetes stílusa, az all'antica jegyében fogant. De találunk a corvina díszítései közt gótikus stílusú illuminációt is, amint skolasztikus szerzők művei is előfordulnak a Corvinában. A stílusoknak ez a kettőssége a Mátyás-kori művészet egészében megnyilvánul.

Mátyás humanista nevelőitől, főleg Vitéz Jánostól sajátította el a korszerű műveltséget. Humanisták voltak azok a filozófusok, akik mind Mátyásnak, mind az itáliai városállamok fejedelmeinek vagy bankárdiktátorainak kidolgozták a nem származási alapon szerzett nemesség, azaz a legitimitás elvi alapvetését. Műveltség, hadvezéri képességek, a közjó érdekében kifejtett tevékenység képezték az új típusú uralkodó virtusát, nagyszerűségét és decorumát. A legitimitás érdekeit célzó leghatékonyabb kulturális tényezőnek a könyvtár bizonyult. Így Mátyás környezetében a kezdetben bibliofil jellegű, alkalmi könyvgyűjtést hamar felváltja a reprezentációs, majd a legitimációs célú, rendszeres és tudatos könyvtáráépítés, mely mögött ideológusként, könyvtárosként, filológusként, könyveket rendelő, másoltató ügynökként tudós itáliai humanisták állanak. A könyv már nemcsak importáru, hanem Budán készül. Eleinte csak címerfestők dolgoznak az udvarnál, de lassan megjelennek és műhelyeket szerveznek az olasz könyvmásoló, könyvfestő és könyvkötő mesterek, akik a királyi könyvtár szövegmásolói és illuminátori igényeit a legkorszerűbb szinten elégítik ki, a corvinákat az aktuális címerekkel és különleges díszkötéssel látják el, és Mátyás környezetének megrendelésére is dolgoznak. Megjelennek a nagy felfedezés, a könyvnyomtatás termékei is a corvina között, bár a kézzel készült díszkódexeket nem szorítják ki.

A 15. századi Itáliában a magánkönyvtárnak és a gyűjteményi gondolatnak különleges megjelenési formái voltak a studiólók, az intim dolgozószobák, amelyek a budai királyi udvarban is kimutathatóan jelen voltak. A studiólók, akárcsak a könyvtárak, legitimációs eszközként szolgálták uraik vagy úrnőik hatalmát Ferrarában, Urbinóban, Mantovában és Firenzében, és ugyanez volt a feladatuk Budán is. Bár Mátyás studiólóiból legfőljebb csak ásatási helyük őrződött meg, a corvinákban szereplő studiolo-ábrázolások és studiolo-leírások, továbbá itáliai párhuzamok alapján hipotetikus szinten ugyan, de képet alkothatunk arról, hogy milyen külső és belső feltételeknek kellett megfelelnie a fejedelmi studiólónak. Feltételezzük továbbá, hogy nemcsak Mátyásnak, hanem Beatrixnek és a környezetükbe tartozó más személyeknek is volt studioloja. Nem tekintettük feladatunknak, hogy kiállításunkon rekonstruáljuk a reneszánsz studiót, de megpróbáltuk egymás mellé állítani azokat a corvinákat, amelyekben van studiolo-kép, és körük csoportosítottuk azokat a tárgyakat, amelyek szinte kötelezően tartozékai voltak a studiólóknak.

A firenzei corvinák és a reneszánsz studiolo után az all'antica stílus jelenti kiállításunk harmadik hívószavát. Harmadik kiállítótermünkben az all'antica festészeti stílus legszebb darabjait mutatjuk be, mindenekelőtt a Philostratos-corvinát, amely e stílus szinte minden jellegzetességét egyesíti. Ilyen pl. az all'antica képmás, antik császárok éremutáztatú portréi, melyeknél a képi séma fontosabb, mint a személyes vonások, ilyen az all'antica architektúra, az aedícula, a tengeri istenek cameo-szerűen elhelyezett csatája, a diadalmenet ábrázolása. Az antik motívumok két teljes címoldalt töltenek ki Boccardino il Vecchio kompozícióján. (Természetesen az első két teremben bemutatott corvinák zöme is az all'antica festészeti stílusjegyeit mutatja, de nem ilyen teljességben, mint a Philostratos-corvina.) Az antikizáló festészeti stílusban fogant kódexek mellett antik és humanista szerzők corvina-példányait sorakoztatjuk fel, majd Mátyáshoz intézett és Mátyásnak dedikált munkák következnek. Látható a Corvina egyik humanista könyvtárosa, a ritkán emlegetett Bartholomaeus Fontius műveit tartalmazó corvina-kézirat is.

Kiállításunkat abban a reményben rendeztük, hogy korábbi corvina-bemutatóinkhoz képest tudunk újat mondani Mátyásról és legnagyobb alkotásáról, a Bibliotheca Corviniánáról. 1990-ben, Mátyás halálának 500. évfordulójára az akkor autentikusnak tartott 216 corvina-ból 131 darabot gyűjtöttünk össze a világ minden részéről, hogy a humanista művelődésszéményt megjelenítő Corvinát a maga lehető legnagyobb teljességében mutathassuk be. 1993-ban II. Erzsébet magyarországi

látogatása alkalmából a magyar államiság írásos dokumentumai között szerepeltettünk corvina-olalakon ábrázolt királyportrékat. 1996-ban a Millenniumra rendezett cimélia-kiállításunkon mint középkori könyvkincseink önálló együttesét állítottuk egymás mellé könyvtárunk 35 corvináját. 2000-ben, a Millenniumon saját felfedezésünket tártuk a nyilvánosság elé bemutatva Nagylucsei Orbán psaltériumának újonnan feltárt, corvina-típusú eredeti kötését. Most, 200 éves jubileumunkon a firenzei felfedezés mellett új kutatási szempontok és eredmények kerülnek bemutatásra a reneszánsz studiolo és az all'antica stílus magyar-

országi meghonosodásával kapcsolatban. A kiállítás katalógusának tanulmányai részben ezeket a témákat járják körül, de felvetnek olyan szempontokat is, amelyek jellegüknél fogva kiállításon nem jeleníthetők meg, bár szorosan kapcsolódnak a Corvinához. Ilyen a Budán tartott tudós symposionok témája, a Bécsbe és a wolfenbütteli könyvtárba került corvinák sorsa, a Corvina-könyvtár továbbélése a magyar hagyományban, végül a magyarországi irodalmi műveltség helyzete Mátyás korában.

KARSAY ORSOLYA
manusok@oszk.hu

A Magyar Nemzeti Bank ezüst érme kiadásával emlékezett meg az Országos Széchényi Könyvtár alapításáról. Dr. Monok István, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója és Dr. Radó Ákos, a Magyar Nemzeti Bank Emissziós főosztályának vezetője.

NICOLAI PEROTTI IN POLYBII HISTORIAE
 LIBROS PROHEMIVM INCIPIT PEROTTI
 AD NICOLAVM QVINTVM PONTIFICO
 MAXIMVM.

BSOLVI TANDEM A
 liquando delegatum mihi
 ab iste munus pontifex meae
 conuersis in latinum sermone
 quinque libris Polybii: qui soli
 nobis superstites ex amplis-
 sima illius historia remanse-
 re. Quare uniuersalem su-
 peris habeo gratiam: quorum
 maiestate suggerente mihi

favorem opus perfecti: ut optatum d'antitati tuae munus ita
 mihi me animus fallit gratissimum futurum. Tibi uero in ge-
 tel ago gratias: agamque dum uiuam quod me unum ex multis
 cui hoc munus delegares elegisti. Nam per uniuersalem de-
 um quid mihi uel impresentiarum gratias: uel ad posteritatis
 memoriam gloriose iungi potuit: quod ut ueterem atque recon-
 ditam: sed tamen egregiam ac luculentam praestantem et sine
 in aeternam historiam in lucem proferrem et quasi de nouo ser-
 uatam uolens hominibus tanquam per manus traderem. Mihi quod
 in hoc labor fuit: ut maiorem mihi fingerem uolu-
 mentum ac uicem quam potuissem: primum quod morem grae-
 corum adhiberem: cuius maxima semper ac pene immortalia
 monumenta sunt: et meos beneficia deinde quod tanta uarietate re-

POLYBIUS: HISTORIAE, Firenze, 1450-70. Pergamen; 320x231 mm
 Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 234. f. 1r, Fotó: Hapák József

BIBLIOTHECA ERUDITIONUM

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK ÉS OLVASMÁNYOK ADATBANKJA

2001-ben az Országos Széchényi Könyvtár és a Szegedi Tudományegyetem Könyvtára közös projektet indított, amelynek keretében adatbázis épül a 16–17. századi magyar könyvkultúra feltérképezésére.

A kutatási program távlati célja az egész Kárpát-medencére kiterjedő, több ország kultúrkincsét magába foglaló könyv-, kézirat- és nyomdászattörténeti adatbank kialakítása.

Célok

A BIBLIOTHECA ERUDITIONUM projekt fő célkitűzései a következők:

- adatbázis formában tárja fel és tegye kutathatóvá a 16–17. századi magyarországi könyvkultúra emlékeit és a magyar nemzeti bibliográfia legkorábbi szakaszát
- technikai innovációként valósítsa meg a heterogén adatszerkezetek és adatbázisok (SQL, XML) közötti kapcsolatot és az adatbázisokhoz kapcsolódva nagy mennyiségű kép kezelését is biztosítsa
- háromdimenziós formában (VRML) virtuálisan rekonstruálja az egyik legnagyobb 17. századi magyar író és politikus, Zrínyi Miklós könyvtárát.

Távlati célként megfogalmazódott, hogy a projekt teremtse meg az alapjait a Kárpát-medence 16–17. századi könyvkultúráját átfogó, nyomtatott könyveket, kéziratokat és ehhez kapcsolódó egyéb információkat (nyomdák, másoló- és könyvkötő műhelyek stb.) egyaránt magába foglaló tudásbázisnak.

Résztvevők

A PROJEKT KONZORCIUM FORMÁBAN működik, amelynek tagjai az Országos Széchényi Könyvtár mint koordinátor és a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára. A két intézmény között 2000 szeptemberében jött létre a megállapodás. A projektbe bekapcsolódott kiemelt technikai partnerként az Arcanum Adatbázis Kft. is, amely a digitalizálásban és a program eredményeinek kiadásában vesz részt.

A projekt részei

Könyvtörténeti adatbázis

A könyvtörténeti adatbázis megvalósítása az Országos Széchényi Könyvtár feladata. A munka legnagyobb

részét a Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiai Szerkesztősége, a Régi Nyomtatványok Tára és a Mikrofilm és Fényképtár munkatársai végzik. Két fő részprojektet foglal magába: egyrészt már létező bibliográfiák digitalizálását és adatbázissá formálását, másrészt egy olyan képarcívum megeremtését, amely képi információkkal egészíti ki a bibliográfiai adatbázist. Első lépésként digitalizálásra kerültek azok a bibliográfiák, amelyeket a régi magyar könyvkultúra kutatói alapvető kézikönyvként használtak és használnak. Így például Szabó Károly: *Régi Magyar Könyvtár*, I–III. című műve (Budapest, 1879–1896) és kiegészítései (Sztipszky Hador: *Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez, Pótlások és igazítások 1472–1711*, Budapest, 1912; *Régi Magyar Könyvtár III., Pótlások, kiegészítések, javítások*, I–V. Budapest, 1990–1996.) továbbá Apponyi Sándor *Hungaricája*, valamint a *Régi Magyarországi Nyomtatványok* I–III. kötete (Budapest, 1971–2001). A program keretében az Országos Széchényi Könyvtár 16. századi nem magyarországi nyomtatványokat tartalmazó katalógusa is digitalizálásra került (*Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationalis Hungariae Széchényiana asservantur*, I–III., Budapest, 1990). A digitalizált kézikönyvek egységes szerkezetű XML adatbázist alkotnak, amely rendkívül összetett keresést tesz lehetővé (a szokásos bibliográfiai adatokon kívül kereshetünk a lelőhelyre, a nyomtatvány terjedelmére, méretére, díszítettségére). A jelenleg körülbelül 30 000 bibliográfiai tétel adatbázisa 2001 ősze óta működik az Interneten (jelenlegi címe: <http://www.arcanum.hu/oszk>).

A digitalizált kézikönyvek egy része 2001 nyarán már CD-n is megjelent Elektronikus Régi Magyar Könyvtár I. (eRMK) címmel, a második CD pedig 2002 őszén várható.

A régi nyomtatványok és kéziratok címlapjáról és egyéb fontos részeiről (ajánlás, előszó, hungarica vonatkozás), de sok esetben a teljes könyvről is digitális képeket készítünk. A képek az OSZK kép-

archívumában kapnak helyet, amelyet 2001 nyarán kezdtünk el fejleszteni. Beszerzésre kerültek a megfelelő digitalizáló eszközök (szkenner, filmszkenner, digitális fényképezőgép), kialakítottuk a régi könyvek képi digitalizálásának munkafolyamatát. A képarchívum nagy kapacitású és bővíthető tárolószerveren kapott helyett. A digitalizálás üzemszerűen folyik, és 2002 nyarán már több mint 60 000 kép található az OSZK képarchívumában. A nemzetközi ajánlásoknak megfelelően az eredeti, nagyfelbontású, adatvesztés nélküli képeket DVD-ken tároljuk, míg a szolgáltatandó fájlok különböző méretben kapnak helyet a tárolószerveren. A bibliográfiai rekordok és a képarchívum kapcsolata is elkészült.

Olvasmánytörténeti adatbázis

Az olvasmánytörténeti adatbázis megvalósítása a Szegei Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának feladata. Több mint két évtizede folynak azok a kutatások, amelyek a Kárpát-medence 16–18. századi könyvkultúráját, művelődési viszonyait és olvasási szokásait tárják föl. Ennek eredményei a szegei egyetem kiadványsorozataiban láttak napvilágot. A kutatásokra alapozva megépült az 1526–1750 közötti időszak olvasmánykultúráját feltáró adatbázis, amely mintegy 1750 levéltári forrást (könyvtárjegyzékek, hagyatéki leltárak, levelek, naplók, gazdasági iratok, könyvbejegyzések stb.) dolgoz föl és tesz közzé teljes szöveggel, a tervek szerint az eredeti forrásról készült képekkel együtt.

Ezekben a forrásokban 150 000–200 000 könyvről esik szó, amelyek körülbelül 60 000 konkrét, magyar vagy külföldi nyomtatványt jelentenek. Az eredeti forrásokban szereplő azonosítható művek alapján modern címléírások készülnek. A könyvek tulajdonosairól és a könyvtárakról, gyűjteményekről és a kapcsolódó szakirodalomról kiegészítő adatbázis készül. Az olvasmánytörténeti adatbázis a <http://www.eruditio.hu> címen érhető el az Interneten. Az olvasmánytörténeti és a könyvtörténeti adatbázis a későbbiekben közös keresőfelülettel fog rendelkezni.

Zrínyi Miklós könyvtárának 3D rekonstrukciója

A Zrínyi-könyvtár 3D rekonstrukciójának megvalósítása a Szegei Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának a feladata. Zrínyi Miklós (1620–1624) a 17. század egyik legjelentősebb magyar írója, politikusa és hadvezére volt. Könyvtárának jelentőségét nem a benne található művek mennyisége adja, hanem az, hogy szinte mindegyik kötet bizonyítja: milyen nagy szerepet játszottak Zrínyi életében a könyvek, hiszen legtöbbjükbe rövidebb-hosszabb bejegyzéseket írt. Személye és az általa hasznosí-

tott barokk műveltséganyag önmagában is kiemeli könyvtárát a nagy magyar gyűjtemények közül. Csáktornyai könyvtárával több évtizede foglalkozik az irodalomtudomány. A legutolsó nagyszabású összefoglalás a könyvtárról 1991-ben született (*A Bibliotheca Zriniana története és állománya*, szerk. Klanczay Tibor; írták és összeállították Hausner Gábor [et al.]. [Budapest], 1991). Ezeknek a kutatásoknak köszönhetően szinte százszázalékos biztonsággal tudjuk, hogy milyen könyvek és milyen rendben sorakoztak a Zrínyi-könyvtár polcain. Az állományrekonstrukció 731 kötetet sorol fel, amelyek közül 508 biztosan Zrínyi Miklósé volt. Közülük 228 szerencsére ma is megtalálható a zágrábi nemzeti könyvtárban. Az ott őrzött könyvekről több mint ezer digitális felvétel készült.

A projekt keretében kísérlet történik a könyvtár háromdimenziós rekonstrukciójára. A 3D-s könyvtárban végigböngészhetjük a virtuális könyvtár polcain álló könyveket, az olvasópultra helyezhetjük és kinyithatjuk őket. A 3D rekonstrukció VRML nyelven készült és a <http://www.eruditio.hu> címen tekinthetjük meg.

Eredmények és folytatás

A Bibliotheca Eruditionum projekt a célkitűzéseknek megfelelő eredményt 2002 közepére elérte. A technikai feltételek megteremtődtek, kialakultak a megfelelő módszerek, megvalósultak az adatbázisok, létrejött az Országos Széchényi Könyvtár képarchívuma. Az adatbázisok közös lekérdező felülete fejlesztés alatt van. Az adatbázisok feltöltése és karbantartása – a munka aprólékos tudományos jellegéből adódóan – folyamatosan történik.

Távlati célunk, hogy a Bibliotheca Eruditionum projekt keretében megvalósuló adatbázisrendszer továbbfejlesztésével és kiegészítésével, illetve más könyvtárak régi nyomtatvány- és kéziratállományával, valamint egyéb kapcsolódó adatokkal kibővítvé a régi magyarországi könyvkultúráról alkotott tudásunk teljes és naprakész forrásává váljon (Elektronikus Régi Magyar Könyvtár – eRMK). A terv keretében megvalósulna az országos ősnymtatvány-katalógus, a 16. századi nyomtatványok országos katalógusa, az úgynevezett „antiqua katalógus”.

A különböző könyvtárak kéziratkatalógusainak digitalizálása már folyik. A nagyszabású tervnek – remélhetőleg megvalósuló – részlete lesz a nemzetközi összefogással elindított Bibliotheca Corviniana Digitalis projekt, amelyben Mátyás király (1443–1490) híres humanista könyvtára kerül virtuális visszaállításra.

KÁLDOS JÁNOS
kaldos@oszk.hu

Az Országos Széchényi Könyvtár VI. emeleti előcsarnoka gyakran ad helyet kiállításoknak.
„Múzsák kertje - A magyar múzeumok születése” című kiállítás, 2002 tavaszán.

BESSARIONIS EPISCO
PITHVSCVLANI CARDIN
LISHICAENIDE EA PARTE EV
ANGELIIBISCRIBITVR SIE
VM VOLO MANERE QVID AD
TE.

Un nuper sacrum euangeliu
Iohannis euangeliste in eius
festiuitate latine legretur:
uentumq; esset ad eam parte
ubi Petrus a Saluatore de lo
hanne querens: Domine in
quit: hic autem quid? & dñs
rñdit iuxta grece quidem
litterae ueritatem. Si cum
uolo manere: donec ueniam: quid ad te? iuxta lati
nam uero interpretationem: Sic eum uolo manere
donec ueniam: quid ad te? Que fuit a me quidam
an recte interpres eam particulam in latinum uer
tisset: Cui ego: Recte quidem ab initio translata
fuisse arbitror: & si non sic: ab interprete scriptum
extitisse: Sed postea (quod accidere frequenter solet) u
tio dormitantis librarii: Si conuentionem in adue
bium sic: fuisse conuersam: una littera addita facili
est enim ad errorem lapsus: quotiens dictio aliquid
significans in dictionem aliud significantē una dū
taxat addita uel detracta littera commutari potest
um alii quidam ex his qui aderant: contradice mibi
coepunt: non si sed sic legi debere: asseuerantes: be
neq; se habere latinum sermonem dicentes: & aut

Facilis lapsus alic
ror em quotiens an
ut detracta littera
dictione ditione
conuerti pot

T

IOHANNES BESSARION: DE EA PARTE EVANGELII..., Umbria, 1450-70. Pergamen; 285x200 mm
Országos Széchényi Könyvtár, Cod. Lat. 438. f. 1r, Fotó: Hapák József

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ÉS AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR BICENTENÁRIUMI PROGRAMSOROZATA

Nemzeti intézmények a magyar és egyetemes kultúráért 1802–2002

Amikor Széchényi Ferenc gyűjteményét felajánlotta a nemzetnek, egy hosszú folyamat zárult le és egy újabb vette kezdetét. Nyilvános intézményként létrejött egy központi gyűjtemény (könyvtár és múzeum), amely mind gyűjteményszervezési, mind pedig tudományos céljait tekintve nemzeti volt. Az 1802-ben beteljesülő folyamat gyökerei évszázadokra nyúlnak vissza.

MÍG AZ ORSZÁGBAN a XVI. század óta nem volt olyan erős központi hatalom, amely intézményesen tudta volna ellátni a Kárpát-medencében élők nemzeti művelődésének szervezését, addig ezt a feladatot egyre inkább tudatosan vállalták fel a főúri udvarok, a történelmi egyházak.

A nyilvános közgyűjtemények létrehozásának társadalmi igénye a felvilágosodás hatására bontakozott ki a XVIII. században. Ennek egyik, világviszonylatban is korai gyümölcse a Magyar Nemzeti Múzeum. Az 1802-ben Gróf Széchényi Ferenc által alapított múzeum az ország első modern értelemben vett kulturális és tudományos intézménye volt. Létrejöttét a felvilágosodás és a reformkor eszméinek köszönheti, annak a történelmünket jelentősen átformáló küzdelemnek, amelyet akkori honfitársaink legjobbjai a magyar nyelv, a magyar kultúra és a tudomány megújulásáért folytattak. Az alapítónak és követőinek az volt a céljuk, hogy a nemzet történelmére vonatkozóan minden emléket összegyűjtsenek, ezt tudományos alapossággal kiértékeljék, s így táplálják az újjáéledő magyarság nemzeti önbecsülését, adjanak erőt és bizalmat jövődjének alakításához.

Az új intézmény létrehozása tette lehetővé az egyetemes kultúra szellemi áramlatainak szélesebb körű megismerését, a kultúra demokratizálódását.

A születésének kétszázadik évfordulóját ünneplő két nemzeti intézmény 2002-ben egy egész éven át tartó rendezvénysorozattal szeretné köszönteni az alapító Széchényi Ferencet, s a magyar könyvtár- és múzeumügy jeles dátumát.

Az ünnepi év jelmondata is Széchényi Ferenctől származó, fiához – Istvánhoz – halálos ágyán írott leveléből választottuk:

„LÉGY TUDATÁBAN ÉRTÉKEIDNEK”

melyet a XXI. század elejének egész magyarsága ma is büszkén vállalhat nemzeti értékeinek megőrzésének és ápolásának méltó alap gondolataként.

E hagyományok őrzését – alapfeladatként – ellátó két intézmény az ünnepi megemlékezések, kiadványok mellett nemzetközi tudományos konferenciák megrendezésével, a hazai közélet széles rétegeit megszólító eseménysorozattal kívánja megünnepelni bicentenáriumát. Az egész éven átívelő programsorozat négy kiemelkedő, a jubileumhoz kapcsolódó gondolat köré épül fel:

A Magyar Kultúra Napján (január 22.) induló nyitó szakasz alapgondolata: „*Hagyomány és nemzet-tudat*”. Széchényi Ferenc szobrának megkoszorúzása indítja el az ünnepi év eseményeit, amelyet a magyarországi múzeumok 200. évének történetét bemutató kiállítás, s a Bod Péterrel foglalkozó konferencia követ. Ezen időszak kiemelkedő eseménye lesz a Magyar Nemzeti Múzeumban megrendezendő két, nagy tömegeket vonzó kiállítás: „A magyar kereszténység 1000 éve”, illetve „A nagyszentmiklósi aranykincs”.

Az „*Egyén-család-társadalom*” az alapgondolata a sorozat második szakaszának, mely a Széchényi emléknapi ünnepséggel (április 29.) veszi kezdetét. A megemlékezések, tudományos ülésszakok mellett, mindkét intézmény egy-egy új tárlat megnyitásával – a „Világ Magyarjai a Magyar Nemzeti Múzeumért” gyűjtőpályázat eredményeit, illetve az „Uralkodók és corvinák”, Mátyás itthon eddig még nem látott könyveit bemutató kiállítás – teszi színessé e részt.

„*A kultúra egyetemessége*” a programsorozat harmadik szakaszának mottója, melyhez elsősorban nemzetközi részvételű események kapcsolódnak: a Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója, az európai nemzeti könyvtárak vezetőinek és az International Council of Museums (ICOM) Régészeti és Történelmi Bizottságának konferenciái. Az ünnepségsorozat széles körét jól példázza, hogy itt kerül sor a Honismereti Szövetség által a Kárpát-medencében élő középiskolások számára rendszeresen megrendezett művelődéstörténelmi vetélkedő sorozat

döntőjére, melynek témája ez évben: „A tudás forrásai” címmel a közgyűjtemények történetének 200 éve.

Az ünnepi év eseményeit záró sorozat méltó összefoglalása lesz a magyar kultúra e nemzetközi jelentőségű évadjának.

„Nemzeti intézmények – polgári művelődés” a gondolatkört az európai kontinens nemzeti könyvtárainak alapításáról szóló konferencia, a Kárpát-medence jelentősebb könyvtárainak és az európai múzeumok igazgatóinak, a nemzeti múzeumok XXI. századi szerepéről szóló találkozója, valamint az OSZK és a MNM történetét bemutató kiállítás reprezentálja.

Terveink szerint az ünnepségsorozat az alapítás 200. évfordulóján, november 25-én a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett díszünnepséggel, a múzeum új, állandó régészeti kiállításának megnyitásával ér véget.

Az Országos Széchényi Könyvtár bicentenáriumi és egyéb rendezvényei, kiállításai

Január 22.

Magyar Kultúra Napi megemlékezés

A nap eseményei Széchényi Ferenc szobrának koszorúzásával kezdődnek és a Nemzeti Múzeum kertjének történelmi parkká nyilvánításával folytatódnak.

Az ünnepség védnöke: Rockenbauer Zoltán miniszter úr.

A délután folyamán a Magyar Kultúra Napján szokatlan megemlékezés ebben az évben a Széchényiek kultúráteremtő vállalkozásai köré csoportosul. Előadást tart Szörényi László. Az ünnepséget szokás szerint irodalmi és zenei betétek színesítik, közreműködik: Bánffy György színművész és Berecz András ének- és mesemondó.

Az esemény társszervezője a Petőfi Irodalmi Múzeum.

Február 15–április 30.

Múzsák kertje - a magyarországi múzeumok 200 éve

A kiállítás a Pulszky Társasággal közösen kerül megszervezésre.

Széchényi Ferenc múzeumalapító szándékával indult 200 évvel ezelőtt a szervezett múzeumi élet. A „hosszú XIX. század” korában (1914-ig) a történelmi Magyarország területén mintegy 100 múzeum jött létre, a múzeumok létrehozója leggyakrabban a civil kurázi, társadalmi egyesületek és magánszemélyek, és kisebb részben városok, vármegyék. A kiállítás a múzeumalapítás időszakában létrejött

- ma részben határainkon kívül eső - legjelentősebb gyűjtemények (mintegy 50-60 intézmény) bemutatásával szeretné bizonyítani közgyűjteményeink korábban átfogó kulturális küldetését.

Február 22–23.

Konferencia Bod Péterről

Az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete és a Bod Péter Társaság Bod Péter születésének 290. évfordulója alkalmából tudományos konferenciát szervez. A konferencia középpontjában Bod Péter irodalmi munkássága áll. A rendezvényhez kapcsolódva a két intézmény többek között egy Bod Péter bibliográfia megjelentetését tervezi.

Március 22–április 27.

Szép magyar térkép 2001 - kiállítás

A 2000. év 25 legszebb észk könyve és 5 legszebb

észk gyerekkönyve - kiállítás

Litvánia régi térképeken - kiállítás

Március 23.

Internet Fiesta

A konferenciát „Hagyományok és új kihívások” címmel a 200 éves OSZK új szolgáltatási köré szervezi az Internet Society a Magyar Tudományos Akadémiával, a HUNGARNET Egyesülettel, az NIIF Programirodával, a Neumann Kht-vel és az OSZK-val közösen.

Április 29.

Széchényi Ferenc emléknapi

Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum és Országos Széchényi Könyvtár.

A nap eseményei két márványtábla elhelyezésével kezdődnek a múzeum földszinti rotundájában, a múzeum korábbi igazgatói, illetve kiemelkedő donátorai emlékének megörökítésére. A délután folyamán a Széchényi emléknapon kerül sor az OSZK Széchényi emlékérem és a Keresztury Dezső díj átadására a könyvtár dísztermében. Ez alkalommal az ünnepélyes díjátadáson túl előadássorozat ismerteti a könyvtáralapító Széchényi Ferenc munkásságát, az előadók a könyvtár munkatársai közül kerülnek ki. Az évforduló alkalmából Széchényi Ferenc könyvtáralapító eredeti, több száz kötetet számláló könyvtára az OSZK V. szintjén a főigazgatói folyosón, reprezentatív szekrényekben kerül a látogatók elé, állandó kiállítás keretében. Elhelyezésre kerül a könyvtár igazgatóinak nevét megörökítő márványtábla is.

Május 16–augusztus 16.

Uralkodók és corvinák

A kiállítás Mátyás világhírű könyvtárának legszébb kéziratát mutatja be, elsősorban azt a 24 firenzei kódexet, amelyekről a legfrissebben fedezte fel a kutatás, hogy a Corvina számára készültek. Melléjük a bécsi, a wolfenbütteli és a magyarországi corvinák legdíszesebb, antikizáló stílust követő darabjai kerülnek. A kiállítást reprezentatív katalógus kíséri, szenciót jelent majd a könyvtár tulajdonában lévő 35 corvina digitális változatának bemutatása is.

Június 3–8.

Az Oxford University Press gyermekrajzpályázatának kiállítása és díjátadása

A rajzpályázat témája: „Az én szótáram”

Július

A ciszterci rend és a Reguly Antal Könyvtár története

A kiállítás a zirci könyvtárban kerül megrendezésre.

Augusztus 6–8.

Magyar Könyvtárosok VI. Világtalálkozója

A két évente megrendezésre kerülő találkozóznak a millenniumi év után 2002-ben ismét a könyvtár ad otthont. A Könyvtári Intézet aktív közreműködésével várhatóan ismét hazánkban találkoznak a világ magyar származású könyvtárosai, hogy a könyvtáros világ legfontosabb fejleményeit megismertessék és megértessék egymással.

Augusztus 8–10.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének vándorgyűlése

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete szokásos éves vándorgyűlését hosszú évek után ismét Budapesten rendez meg az Országos Széchényi Könyvtárban, helyszíniként bevonva a többi vári kulturális intézményt is.

Szeptember 25–28.

Az európai nemzeti könyvtárak vezetőinek értekezlete

Az európai nemzeti könyvtárak igazgatóinak soros ülésére minden évben más helyszínen kerül sor. 2002-ben először Magyarország és a Széchényi Könyvtár ad helyet a kb. 45 fős szakembergárda találkozásának. A szakmai eredményeken túl fontos, hogy a könyvtárat és a magyar kultúrát, nemzeti értékeinket méltóképpen ismerjék meg a vendégek.

November 21–22.

Konferencia a nemzeti könyvtárak alapításáról Európában, valamint a Kárpát-medence könyvtári főigazgatóinak találkozója

A konferencia a nemzeti kulturális mozgalmon keresztül tárgyalja a nemzeti könyvtárak alapításainak kérdését Európában.

Társszervezők: az MTA Művelődéstörténeti Bizottsága, Institut de études classiques de l'Académie des sciences (Prague), Centre français de recherche en sciences sociales (Prague), Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut (Brno), Maison des sciences de l'homme (Paris), Gesellschaft für Buchforschung in Österreich (Wien). A Kárpát-medence legjelentősebb magyar könyvállományt őrző könyvtárainak vezetői harmadik alkalommal tartják meg szokásos éves találkozójukat.

November 22–2003. február 28.

Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum történetéből

A kiállítás szerkezetileg két részből áll. Az első eredeti dokumentumok és tárgyak felhasználásával bemutatja a két intézmény alapításának, hosszú közös, majd önálló történetét: az őket érintő legfontosabb eseményeket, a gyűjtemény gyarapodását, szervezeti fejlődését, a könyvtár legrangosabb vezetőinek, munkatársainak szakmai és tudományos teljesítményét. A második rész, némileg a reprezentatív centenáriumi kiállítás hagyományához kapcsolódva, a Múzeum és a Könyvtár gyűjteményeinek kincseiből ad keresztmetszetszerű képet eredeti tárgyak, dokumentumok és nemesmásolatok segítségével. A kiállítás helyszíne az OSZK három kiállítóterme és a hozzájuk kapcsolódó terek.

November 25.

Díszünnepség

Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum

Az alapítás 200. évfordulójára a két intézmény díszünnepséggel emlékezik, az MNM új állandó régészeti kiállításának az „Évezredek nyomában” megnyitójával egybekötve. A megnyitón részt vesznek a nemzeti múzeumok és könyvtárak főigazgatói, az UNESCO, az ICOM és az Európa Tanács küldöttei, valamint a magyar kulturális és politikai élet reprezentánsai az ünneplő intézmények munkatársainak képviselőivel együtt.

KISS BARBARA
barbara@oszk.hu

Akihito japán császár és Michiko császárné az Országos Széchényi Könyvtárban tett látogatásuk alkalmával, 2002. július 19-én.

A BICENTENÁRIUMI ÉV DÍSZVENDÉGEI

2002 során a Magyarországra látogató politikusok közül többen programjukba iktatták a könyvtár meglátogatását, s a könyvtörténet nemzetközi nagyságai is Budapesten találkoztak.

A japán császár látogatása könyvtárunkban

2002. július 19-én Akihito japán császár és Michiko császárné Mádl Ferenc köztársasági elnök és felesége kíséretében meglátogatták könyvtárunkat. Kíséretükben volt Japán Magyarországra akkreditált nagykövete, a nagykövetség és a Külügyminisztérium több vezető munkatársa. A vendégeket Monok István főigazgató fogadta.

A Tanácsteremben a császári és a köztársasági elnöki pár először a vendégkönyvet írta alá, majd a készített könyveket, térképet tekintette meg. A japán császár, mint köztudott, biológus, ezen belül halbiológiával, a gébek kutatásával foglalkozik. A Régi Nyomatványok Tára Conrad Gesner XVI. század végi, Zürichben megjelent, állatokkal – halakkal és kígyókkal – foglalkozó műveit mutatta be, valamint Charles de L'Escluse XVI. század végi, Antwerpenben megjelent művét, mely Ausztria és Nyugat-Magyarország ritka növényeit ábrázolja. Az illusztris vendégeknek a Térképtár Teleki Pál Japán kartográfiai történetét (1909) és Abraham Ortelius egy 1595-ben megjelent művét állította ki, amelyben az első, Európában megjelent, csak Japánt ábrázoló térkép található. Az uralkodó nagy érdeklődéssel tanulmányozta a köteteket, hallgatta a rövid ismertetéseket, és nagy derűtséggel szemlélte Gesner Fischbuchjában a Salgó Ágnes által fellapozott géb-ábrázolást.

A vendégek ezután az Uralkodók és corvinák című kiállításunk Studiolo termét látogatták meg.

A rövid látogatás után köszönőlevelet kapott a könyvtár a Japán Nagykövetségtől és a Külügyminisztériumtól. A nagykövetség közvetítésével érkezett a császári udvar ajándéka, egy császári zászlóval díszített porcelán váza, ami megtekinthető a könyvtár múzeumában.

A japán kulturális és oktatási kormánysegély pályázat

A JAPÁN KORMÁNY 1989 áprilisában indította el nemzetközi támogató programját. A támogatást és tech-

nikai együttműködést kínáló kormánysegély igen széles területen kíván segítséget nyújtani a fejlődő országoknak.

Az Országos Széchényi Könyvtár a Cultural Grant Aid elnevezésű programmal kapcsolatban nyújtott be pályázatot 2002-re. A program célja a nemzetközi kulturális kapcsolatok erősítése a fejlődő országok kultúrájának és oktatásának támogatásával. A programot a japán kormány külügyminisztériuma magyarországi külképviseletei segítségével szervezi.

Pályázatunkat a Zeneműtár zenei stúdiója felszerelésének korszerűsítésére nyújtottuk be. A hazai és nemzetközi zenei dokumentumok állagának megőrzése, a kutatás és az oktatás számára nyújtandó szolgáltatások színvonalának emelése egyaránt időszerűek és fontosak a könyvtárban. Ezeknek a céloknak az indoklását, részletes ismertetését és a megvalósítás feltételeit tartalmazta az általunk benyújtott pályázat.

A pályázat benyújtását követően a japán követség közreműködésével alapos tájékozódás kezdődött. Számtalan kiegészítő információra tartottak igényt a könyvtár és a tár működésével, tevékenységével, céljaival és a stúdió működtetésével kapcsolatban. Közben két japán hangmérnök három napra „beköltözött” a Zeneműtárba, hogy a pályázatban felsorolt technikai eszközök használhatóságát, hatékonyságát, működtetésük anyagi és fizikai feltételeit megvizsgálják.

Az eredmény kedvező: a 2002. évi japán kulturális kormánysegélyt az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára nyerte el. 2002 decemberében megtörtént a kormányközi megállapodás aláírása. Ennek értelmében a Zeneműtár hangstúdióját kb. 90 millió forint értékben szerelik fel a legmodernebb felvevő- és másolórendszerrel, az olvasóteremben kutatóhelyeket alakítanak ki a zenei dokumentumok meghallgatására, és az ehhez szükséges technikai feltételeket a stúdióban is biztosítják.

A berendezések remélhetően két-három hónapon belül megérkeznek, felszerelésüket japán szakem-

berek végzik majd. A könyvtár vállalta, hogy biztosítja a működés feltételeit a Zeneműtárban (többek között a hangtechnikusi állást), így elindulhat a nemzeti könyvtárhoz méltó szolgáltatás és állományvédelem a tárban is.

Az üzbég köztársasági elnök látogatása könyvtárunkban

2002. OKTÓBER 29-ÉN az üzbég köztársasági elnök és felesége látogatta meg könyvtárunkat. A tanácssteremben megtekintették a részükre kikészített kéziratokat és térképeket, köztük a TA 346 jelzetű atlaszkötet. Az atlaszkötet az alapítói gyűjtemény térképeinek egy kisebb csoportját tartalmazza, és több Üzbegisztánt és környékét ábrázoló, nagy fontosságú XVIII. századi térképet tartalmaz. A 8. számú térkép az üzbég nép lakta területeknek talán első önálló, nyomtatott térképi ábrázolása. A „Nova Maris Caspii et regionis Usbeck...” című térképet 1735-ben készítette Johann Peter van Ghelen, alapul Abraham Maas orosz szolgálatban álló holland térképkészítő korabeli kéziratot térképe szolgált. A térképen lévő latin nyelvű felirat szerint Maas kéziratot térképét egy Kínába tartó orosz követjárás során készítette. Az itt látható nyomtatott és kicsinyített változatot a kor neves német kiadója, a Homännische Erben (Homann Örökösök) tette közzé Nürnbergben 1735-ben.

A nemzeti könyvtárak létrejöttéről szóló nemzetközi konferencia

2002. NOVEMBER 22 ÉS 24 KÖZÖTT Les Bibliothèques centrales et la construction des identités collectives címmel nemzetközi konferenciának adott helyszínt a könyvtár. Az európai nemzeti könyvtárak létrejöttéről, átalakulásairól, fejlődésük közös vonásairól és egyedi jellegzetességeiről szóló ülészek ezeket a kérdéseket tágabb összefüggésekbe, a nemzeti fejlődés és önazonosság-tudat kialakulásának keretébe illesztve tárgyalta.

A budapesti konferencia egy nemzetközi kutatási program (Livre, cultures et nationalités en Europe centrale et orientale) részeként került megrendezésre. 2000-ben Prágában a Libri prohibiti, 2001-ben Lyonban az Est-Ouest: transferts et réception címet viselte a konferencia. A sorozat fő szervezője Marie-Élisabeth Ducreux és Frédéric Barbier.

A szerda este érkező vendégeknek Stanislaw Pierret, a Budapesti Francia Intézet vezetője adott fogadást. Csütörtökön Koncz Erika, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának politikai államtitkára köszöntötte a konferencia előadóit. A rendezvényt Monok István, a Nemzeti Könyvtár főigazgatója nyitotta meg. Was ist eine Nationalbibliothek? cím-

mel Paul Raabe, a marbach-i Német Irodalmi Archívum volt vezetője, a wolfenbütteli Herzog August Könyvtár igazgatója az ideális nemzeti könyvtárról beszélt, és kiemelte, hogy a magyar nemzeti könyvtár hatalmas állománya és a benne folyó szakmai munka mellett impozáns elhelyezkedése és történelmi időkötet épülete miatt is Magyarország büszkeségei közé számít.

Norbert Bachleitner Hofbibliothek, Nationalbibliothek in Wien című előadásában az osztrák nemzeti könyvtár létrejöttének izgalmas történetét ecsetelte. Rámutatott, hogy a Habsburg Birodalom és Ausztria története mindig nagy hatással volt a gyűjtemény sorsára.

Agnetta Donceva a bolgár nemzeti könyvtár megalakulásáról (1878) beszélt, amelynek létrejöttéhez a törökök kiűzése és a függetlenség következtében széles kibontakozó nemzeti önazonosság-tudat adott lehetőséget.

Frédéric Barbier a nemzeti könyvtárak, illetve a nemzeti könyvtárak kulturális örökségének a XIX–XX. század fordulóján rendezett nemzetközi kiállításokon való bemutatásáról beszélt. A könyvtárak mindig az egyes országok legértékesebb kincseit állították ki. A világiállítások közönsége szemében a kulturális örökség régisége, a kiállított darabok értéke jelentős szerepet játszott az egyes országok egyéb teljesítményeinek megítélésében is.

A délutáni szekcióban először a Romániát képviselő könyvtörténész házaspár kapott először szót: Eva Mârza a gyulafehérvári orthodox érsekség könyvtárára, Iacob Mârza a balázsfalvi görög katolikus püspökség szemináriumának működésére hivatkozva igyekezett kimutatni az erdélyi románok kulturális identitásának és román könyvtárunknak a XVII. századtól tapasztalható meglétét.

Verók Attila a Bruckenthal-könyvtár történetét kutatva állapította meg, hogy a gyűjtemény jelentős szerepet játszott az erdélyi századok kulturális öntudatának erősödésében. Augustin Matovcik előadásában a túrócszentmártoni szlovák nemzeti könyvtár létrejöttének körülményeiről beszélt.

A négy előadást követő vita végkicsengése abban foglalható össze, hogy a Kárpát-medence könyvtörténetének kutatása során a történelmi Magyarország földrajzi egységét és történelmi egységét kell szem előtt tartani. A különböző országok kutatóinak egymás munkájára kell támaszkodniuk, és figyelembe kell venniük, hogy az újkori sok nemzetiségű Magyarország könyvtárait csak objektív történelmi módszerekkel lehet vizsgálni.

Pierre Casselle Paris: La Ville et ses bibliothèques címmel a francia főváros könyvtárának, könyvtárainak változatos történetéről beszélt. Franciaország újkori történelme számos alkalommal befolyásolta a város gyűjteményét, amely állományát több-

szőr teljesen elvesztette, elég csak egy példát említeni: a nagy francia forradalom végén Párizs városi könyvtár nélkül maradt.

Németalföld, majd Hollandia könyvtártörténetét színesítette az a tény, hogy a könyvtárak nagyon szorosan kapcsolódtak a magyar deákok és tudósok által igen szívesen látogatott németalföldi egyetemekhez (Leyden, Utrecht), tudtuk meg az előadását franciául megtartó Otto Lankhorsttól.

Culture, livre, classification: réflexion autour de trois termes címmel Henri-Jean Martin, a l'École pratique des hautes études igazgatója és a l'École National des Chartes tanára tartott filozófiai kategorizálással induló nagy ívű előadást. Ebben a társadalmi és műveltségi rétegek kultúráinak osztályozása, illetve megismerésünk és ítéletalkotásunk elemzése után a szóbeli hagyomány és az írott szöveg dichotómiájának érintésével a könyv fogalmának változásáig és a könyvtáraknak az emberi művelődésben betöltött szerepéig jutott el, felvilágosítva korunknak a könyvkultúra területén is felvetődő problémáit.

Pénteken Magyarország (L'exemple hongrois) képezte a konferencia tárgyát. Monok István főigazgató gróf Széchényi Ferenc történelmi jelentőségű álmának megvalósulásáról és nemzeti könyvtárunk történetéről szóló előadását Lipták Dorottya követte, aki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetére nézve is fontos adalékokkal szolgáló előadásában a mecénások szerepét domborította ki.

Die Deutsche Bücherei Leipzig und der deutsche Multizentralismus címmel Sabine Wefers a német tartományok és Németország könyvtártörténetének egyedi esetét illusztrálta. Az ország hosszú történelmi széttagoltságából és a német könyvtárak sajátos fejlődéséből fakadó „többközpontúság” teszi érthetővé és indokolhatóvá a ma is több könyvtárban megvalósuló bibliográfiai munkát.

Marie-Élisabeth Ducreux asszony, a rendezvény társszervezője vezette a szombat délelőtti szekciót, amelynek első előadója, Vladimir Somov a szentpé-

tervári tudományos akadémiai könyvtártól az orosz birodalmi közkönyvtárig ívelő orosz gyűjtemény történetét vázolta fel. A prágai nemzeti múzeum és könyvtára XIX. századi és XX. század eleji történetéről, változásairól cseh vendégünk, Maria Ryantova beszélt. Daniel Baric a zágrábi könyvtárról szóló előadásában az akadémiai könyvtártól a nemzeti és egyetemi gyűjteményig ívelő, a történelmi eseményekhez szorosan kapcsolódó folyamatot vázolta fel, említve a könyvtárral szemben támasztott tudományos és társadalmi elvárásokat, és ezeknek a szándékoknak a gyűjtemény elnevezésében is tükröződő főbb állomásait. Thomas Serrier Poznan-Posen könyvtárának történetét ismertette. Előadásában utalt a lengyel-német együttélés zökkenőkkel tarkított, olykor tragikus momentumaira is. Színes illusztrációkkal rendkívül gazdagon kísért prezentációjában Andris Vilks a Lett Nemzeti Könyvtár történetét ismertette a kezdetektől napjainkig.

A konferencia programja a szombat délutáni Sémiotique de la bibliothèque: architecture, décoration, organisation, pratiques című szekcióval zárult, amelyen a francia bibliográfiai intézetet képviselő François Dupuigrenet Desroussilles elnökölt. Jean-Michel Léniaud diavetítéssel illusztrált előadásában a könyvtárak külső megjelenésére, épületeire, az építészet és a könyvtárak kapcsolatára fókuszált. Jean-Dominique Mellot Franciaország kötelempéldány rendszerét elemezte, és a Bibliothèque du Roi állományának 1518–1791 közötti gyarapodását vázolta fel. Bruno Blasselle a 17. századtól kísérte végig a Francia Nemzeti Könyvtár és látogatóinak kapcsolatát.

A rendezvényt a szervezést ellátó Marie-Élisabeth Ducreux és Frédéric Barbier értékelő szavai zárták. Jövőre Lipcsében találkoznak a konferencia előadói. A tervek szerint Kelet-Nyugat: a könyvkereskedelem formái, hálózata és gyakorlata címet fogja viselni az európai könyvtárak képviselőinek immár negyedik találkozója.

EKLER PÉTER
ekler@oszk.hu

Johann Ender gróf Széchényi Ferencet ábrázoló festménye (1823)

AERE PERENNIUS – ÉRCNÉL MARADANDÓBB

*Az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum 200. éve
Jubileumi kiállítás a két nemzeti gyűjtemény történetéből*

KÉT ÉVSZÁZAD ELTELTE elegendő bizonyítéka a horatiusi idézetnek, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása címéül választott: a főúri magánkönyvtárból kiteljesedett nemzeti gyűjtemény nemcsak ércnél maradandóbbnak bizonyult, de fennmaradását folyamatos gazdagodásával is biztosítani tudja. A 2002-es esztendő ünnepsorozatának befejezéseként, az alapítási évforduló alkalmából november 22-én megnyílt kiállítás elsősorban Széchényi Ferenc grófnak kívánt emléket állítani, s ezzel azt is megmutatni, hogyan él tovább az alapítási célkitűzés a 21. század küszöbén.

A magyar nemzeti kultúra írott és tárgyi emlékeit őrző két intézmény, a könyvtár és a múzeum közös bemutatását Széchényi Ferenc eredeti gyűjteményének jellege, összetétele indokolta. Miként az 1802. november 25-én kelt felségfolyamodványban, majd az uralkodó, I. Ferenc által jóváhagyott alapító oklevélben megerősített, sokat idézett sorokban olvasható: „... a részben nyomtatott, részben kéziratos művekből álló könyvtárt, valamint pénzermék, földrajzi térképek, képek s végül a magyar történelmet bármilyen szempontból érintő, vagy ezekkel kapcsolatban álló címerek gyűjteményeit... édes hazámnak és a közösségnek hasznára és javára mindörökre és visszavonhatatlanul adományozom, átadom és átruházom”. A kor intézményi rendszerének megfelelően Széchényi országos könyvtárat, „bibliotheca regnicolaris”-t alapított, amelynek gyűjteménye azonban magában foglalta a nemzeti örökségnek mindazon relikviáit, melyek a később differenciálódó közgyűjtemény-típusok (múzeum, levéltár) alapját jelentették. Ez ösztönözte hat évvel később az országgyűlést az 1808. évi VIII. törvény meghozatalára, amellyel a Széchényi Országos Könyvtárra alapozottan, de annak funkcióját továbbfejlesztve létrehozta a Magyar Nemzeti Múzeumot. A kiállítás tematikáját tehát a két intézmény közös indulása határozta meg.

Egy intézmény kétszáz éves történetének hiteles bemutatására tudományos alapossággal megírt, vaskos monográfiák hivatottak, melyekkel részletességben nem vetekedhet egy kiállítás. A teljesség igényét csak megközelíteni tudja egy-egy témakör

kiemelésével, például a nemzeti könyvtári feladatkör alakulásának nyomon követésével, vagy a belső könyvtári munka korszerűsödő módszereinek bemutatásával, esetleg az egymást követő vezetési, irányítási koncepciók hatásának érzékeltetésével. De vajon ezek a megközelítések kellőképpen tükröznék-e az alapítás tetteinek évszázados jelentőségét, ezek ismertetnék-e meg legjobban a nemzeti könyvtár értékét, kontinuitását, a társadalomban betöltött szerepét? Ha elfogadjuk, hogy minden nemzeti könyvtár elsődleges feladata a nemzeti kultúra írott emlékeinek gyűjtése, feltárása és megőrzése az utókor számára, akkor a történet tárgyyszerű illusztrálására – az előbbiek helyett – az egyedüli, kézenfekvő vezérlő elv a gyűjtemények alakulásának nyomon követése. Ezért ez határozta meg a kiállítás koncepcióját már a szervezés kezdeti szakaszában, az ezzel megbízott és tragikus hirtelenséggel elhunyt Várady Géza kidolgozott terveiben is. A térbeli behatároltság természetesen e koncepción belül is súlypontok kialakítását tette szükségessé. Történelmi eseményekhez, irodalmi mérföldkövekhez, tematikus kiemelésekhez kapcsoltnak lehetett megkísérelni Széchényi Ferenc nagycenki magánkönyvtárától indulva a mai gyűjtemények gazdagságának reprezentálását. A válogatás, valamint a katalógus tárgyleírásai elsősorban nem a tudományos kutatást kívánták segíteni, hanem inkább az volt a szempont, hogy mindenki képet kaphasson a nemzeti könyvtár gyűjteményének tartalmi (minden témakört felölelő) és formai (könyvek, röplapok, kéziratok, képek, hanglemezek stb.) sokszínűségéről, s hogy rámutasson, mennyire hű tükörképe e gyűjtemény fejlődése a magyar nemzet történelmének és kultúrájának. Ennek hangsúlyozása mellett, de csak ehhez kapcsoltnak, természetesen helyet kaptak a kiállításon magának az intézménynek, az abban folyó könyvtári munkának, a jelentősebb eseményeknek fennmaradt emlékei is.

Széchényi Ferenc könyvtáralapításának indítéka, előzményei az alapító családi háttéréből, politikai és erkölcsi meggyőződéséből, környezetének hatásából vezethetők le. Erre kívánnak utalni az ősről fennmaradt metszetek, gyászjelentések, kéziratok,

valamint a Széchényi család címeres nemesi oklevele mellett a baráti, tanácsadói kör, többek között a jakobinus mozgalom egyik vezetőjeként később kivégzett Hajnóczy József (1750–1795) vagy a hazai jogtörténeti emlékek gyűjtését már korábban is szorgalmazó jogtörténész, Kovachich Márton György (1744–1821) kéziratai, levelei. Ezen emlékek között kiemelt helyen szerepel a könyvtárat alapító oklevél vörös bársonyba kötött, az uralkodó pecsétjével ellátott példánya. Mögötte három mellszobor: az alapító Széchényi Ferenc gróf, mellette a könyvtár védnöke és első korszakának legfőbb pártfogója, József nádor, valamint az alapítólevelet szentesítő király, I. Ferenc portréja. Az esemény jelentőségét a korabeli sajtó (Magyar Hírmondó) és a kortárs irodalom (Csokonai Vitéz Mihály kéziratosa „hálaéneke”) egyaránt méltatta. Az alapítás dokumentumait ölelik körül az eredeti gyűjtemény válogatott értékei. Könyvek, korabeli hírlapok, várképeket és személyeket ábrázoló metszetek, térképek, valamint válogatás az éremgyűjteményből, amely a Magyar Nemzeti Múzeum mai Numizmatikai Tárának alapját jelentette.

A könyvtár első korszaka a Széchényi Ferenc által kinevezett könyvtárőr, Miller Jakab Ferdinánd (1749–1823) nevéhez fűződik, aki utóbb az általa is szorgalmazott Nemzeti Múzeum első igazgatója is lett. Az országgyűlés által létrehozott Nemzeti Múzeum – melynek részévé vált az addig önálló nemzeti könyvtár – megteremtését és kezdeti működését épülettervek (Hild József, Pollack Mihály), szabályzatok, tudományos kiadványok dokumentálják. Ezt követően a két gyűjtemény külön fejlődött, így bemutatásuk is elkülönül a kiállításon.

A Magyar Nemzeti Múzeum előbb az egyes táruk (Éremtár, Fegyvertár, Textilgyűjtemény stb.) értékeiből válogatva mutatja be kétszáz év gyarapodásának legszebb és legfontosabb darabjait, például a 14. századból származó úgynevezett Trencsényi hermét. A 20. századi szerzeményeket tematikus válogatások reprezentálják (szabadkőművesség, kitüntetések, történeti fényképek stb.), szintén egy-egy különleges érdeklődésre számot tartó emléket helyezve a középpontba, mint például az ipartörténeti gyűjteményből származó 17. századi vasládát, amelyben 1849-ben Orsovánál a magyar szent koronát ásták el.

A Széchényi Könyvtár gyűjteménye a 19. században – bár 1804-től már a magyarországi nyomtatványokból ingyenes kötelezpéldányban is részesült – elsősorban adományokból, illetve értékes hagyatékok vételeiből gazdagodott. Széchényi Ferenc élete végéig súlyt helyezett a könyvtár gyarapítására, sőt utóbb sopronhorpácsi családi könyvtárát is felajánlotta. Halála után legidősebb fia, Lajos gróf apja végakarata szerint alapítványt létesített azzal

a céllal, hogy a könyvtár „újabb és újabb szerzeményekkel gyarapíthatasson”. József nádor, a könyvtár védnöke nemcsak saját könyvtárából ajándékozott a nemzeti gyűjteménynek, hanem külföldi vásárlások révén legnagyobb értékeinek sorát bővítette (Thuróczy János krónikájának 1488-as augsburgi kiadása; az első magyarországi nyomtatvány Hess András budai nyomdájából, a *Chronica Hungarorum* stb.). A pozsonyi káptalan ajándékaaként mutatható be a magyar nyelv első, összefüggő szövegtű nyelvemlékét, a Halotti Beszédet tartalmazó Pray-kódex. A könyvtárőri tisztelet is ellátó Horvát István (1785–1846) történész magánkönyvtárának megvétele mellett a legnagyobb jelentőségű gyarapodást két magángyűjtemény képviselte: Illésházy István gróf (1762–1838) hagyatéka és a régiséggyűjtő Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményének ugyancsak József nádor közreműködésével történt megvásárlása. Ez utóbbi együttesből származik – a Nemzeti Múzeum gyűjteményébe került tárgyi emlékek mellett – többek között Ráskai Lea domonkosrendi apáca kézírásával a Margit-legenda, Schedel Világkrónikájának kiadása, mely a korabeli Buda ábrázolásának metszetét tartalmazza, II. Rákóczi Ferenc francia nyelvű emlékirata, Vörösmarty Mihály Zalán futásának 1825-ös első kiadása.

A korai korszak kronológiai rendjét megtörve, eltérő megközelítéssel három kiemelt szempont is érvényesül. Ennek szellemében egymás mellett kaptak helyet – ezúttal a beszerzés időpontjától függetlenül! – a nemzeti gyűjtemény legjelentősebb értékeiből válogatott kódexek, muzeális értékű régi nyomtatványok, valamint a 19. század kéziratosa irodalmi ereklyéi. A kódexek sorában a magyarok történetét elsőként megörökítő Anonymus *Gesta Hungarorum*-ától kezdve az európai kódexfestészet egyik leggyönyörűbb alkotásán, Kálti Márk Képes Krónikáján keresztül (bár ezek csak 1932-ben, a velencei kultúregyezmény alapján kerültek Magyarországra) jut el a bemutató az első verses magyar nyelvi emléket, az Ómagyar Mária-síralmat őrző Leuveni kódexig, amely a közelmúltban, 1982-ben, több éves tárgyalást követően a leuveni katolikus egyetem könyvtárával kötött cseremegállapodás alapján vált a magyar nemzeti könyvtár tulajdonává. (Sajnos, a Modenában rendezett Corvina-kiállítással való időbeli egybeesés miatt ezen a kiállításon a könyvtár corvinái közül egy sem szerepelhetett.) Hasonló (a beszerzési évtől függetlenül) csoportosítás jellemzi a régi nyomtatványok gyarapodásának bemutatását (Werbőczy *Tripartituma*, Szenczi Molnár Albert Szent Dávid zsoltárai stb.), mellettük a 19. század irodalmi ereklyéit Arany János, Tompa Mihály kéziratjai, Kölcsey Ferenc Hymnuskézirata, valamint ennek zenei partitúrája képviseli, Erkel Ferenc autográf mottójával és aláírásával.

A 19. század második felétől napjainkig terjedő másfél évszázadot az anyag gazdasága miatt már csak egy-egy kiemelt súlyponthoz kötötte lehetett jelezni. Ennek a korszaknak kezdeti évtizedeit változatlanul meghatározzák a nagy hagyatékok, mint Apponyi Sándor gróf hungaricum-gyűjteménye – melyet könyvtárszobájának máig is megőrzött berendezésével együtt hagyott a Széchényi Könyvtárra –, valamint Todoreszku Gyula (1867–1919) régi magyar könyvtára (benne Tótfalusi Kis Miklós híres „Aranyos Bibliája” 1685-ből). Az irodalmi, történelmi szempontból kiemelkedő possessorok (Madách Imre, Kossuth Lajos) hajdani gyűjteményeit az együtt tartott úgynevezett kegyeleti könyvtárak jelképezik. Történelmi érték és tudománytörténeti érdekesség az a két fonográfhenger, amely Kossuth Lajos hangját őrizte meg 1890-ből, és amely egyben a magyar hangrögzítés első fennmaradt dokumentuma. Magyarország történetének egyes korszakaira, például az 1848/49-es szabadságharcra (a Nemzeti dal és a Tizenkét pont első nyomtatott példánya, Petőfi kézírásával), a millennium időszakára, majd az első világháborúra könyvek, hírlapok, plakátok és fényképek egész sora utal. Az 1920-as és 30-as évek válogatásának szempontja részben a bibliofil értékű könyvkiadás reprezentálása, részben a nyomtatványokhoz kapcsolódó autográf kéziratok (Ady Endre, Krúdy Gyula, Babits Mihály) bemutatása volt. Egy-egy irodalmi alkotás korszakokon átívelő életútja is nyomon követhető a nemzeti gyűjteményben, ezt jelképezi Madách Imre művének, Az ember tragédiájának 1861-es első kiadása mellett a napjainkig megjelent, neves művészek illusztrációival díszített kiadásainak sokasága. A második világháborúhoz, majd az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó gyűjteményrészeket (röplapok, újságok, fotók, utólagos elemzések) az 1980-as évek tárlói követik, melyekben a legújabb kori írói hagyatékok (Vas István, Ottlik Géza) és a szamizdat kiadványokból válogatott, kortörténeti értékek is helyet kaptak. A Széchényi Ferenc emléket megőrkítő kezdetektől az időfolyam az alapító késői leszármazottainak publikációiból összeállított válogatással zárul.

Mivel a kiállítás célja az intézménytörténetnek elsősorban a gyűjtemény alakulásán keresztül való bemutatása volt, ezért a korszakokhoz vagy személyekhez kapcsolódó tematikán belül a különböző dokumentum- és kiadványtípusok egymás

mellett kaptak helyet, jelezve ezzel is, hogy a nemzeti könyvtár állománya szerves egységet képvisel, még ha az idők során különgyűjteményekre tagolódott is. De válogatott témakörökhöz kapcsolatosan ezek a különgyűjtemények is felvillantják sajátos arculatukat. Megalakulásuk időrendjében sorolva: a Kézirattár most először mutatja be a Széchényi családra vonatkozó iratok és fényképek legújabb gyarapodását; a hajdani „Hírlapkönyvtár” létrehozójára, Szinnyi Józsefre és az 1880-as évek magyar hírlapirodalmára emlékezik; a Zeneműtár Dohnányi Ernő születésének 125. évfordulója alkalmából a zeneszerző hagyatékából és a zenei dokumentumok egyéb értékeiből válogat; a Térképtár Széchényi Ferenc gazdag térkép- és atlaszgyűjteményét helyezi a középpontba; a Kisnyomtatványtár könyvvel és olvasással kapcsolatos plakátokat, ex libriseket, könyvjelzőket sorakoztat fel; a Színháztörténeti Tár fényképei, díszlet- és jelmeztervei ezúttal Katona József Bánk bánjának bemutatóihoz kapcsolódnak. Időben a mához érkezve és a jövőbe is mutatva, a digitális könyvtár fogalmát CD-ROM-on olvasható folyóirat, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtár digitalizált állománya jelképezi.

A könyvtári hajdani otthonainak; régi tereinek fényképei a múlt hangulatát idézik, mint az egykori olvasóterem és egy könyvtárosi munkaszoba csaknem százestendős, fennmaradt bútorából rekonstruált enteriőrje is. Ezek csupán a gyűjteménytörténet kiegészítéseként utalnak azokra a korszakokra, amelyek – Széchényi Ferenc gróf „ércnél marandóbb” alapvetésére építve – e gyűjtemény mai gazdagságát megteremtették. A korszakokat, adományozókat és egy-egy kiemelkedő vezető egyéniség emlékét felvillantó metszetek, festmények, fényképek csak részben árulkodnak mindarról a munkáról, szakértelemről, amely két évszázad könyvtárosainak nevéhez fűződik. Holott nélkülük – miként az alapító és az adományozók nélkül – nem létezne a ma jubileumát ünneplő könyvtár. A könyvtárosok anonim halhatatlanságukkal épültek be a gyűjtemény gazdagságába. Ezért az ünnepi kiállítás – kimondatlanul bár, de – tisztelettel kíván adózni a nemzeti könyvtár mindenkori munkatársainak is.

FERENCZY ENDRÉNÉ
ferenczy@oszk.hu

Az Országos Széchényi Könyvtár Apponyi-terme.

CENL-KONFERENCIA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN 2002. SZEPTEMBER 26-27.

A CENL-konferencia (Conference of European National Librarians) az európai nemzeti könyvtárak főigazgatóinak éves értekezlete, melyre minden év azonos időszakában (szeptember utolsó hetében)

egy-egy tagország fővárosában kerül sor. Az elmúlt években a következő városok adtak helyet a konferenciának:

Riga, San Marino, Tallinn, Prága, Varsó és Lisszabon.

A 2002. ÉVI KONFERENCIA budapesti megrendezését még a kilencvenes évek közepén Poprády Géza főigazgató ajánlotta a CENL igazgatótanácsának, jelezve, hogy a bicentenáriumi év különös aktualitást ad az eseménynek.

Legnagyobb örömünkre a budapesti konferenciára számos főigazgató személyesen is ellátogatott. A konferencia résztvevői: Hans Petschar (Ausztria), Willy Vanderpijpen (Belgium), Josip Stipanov (Horvátország), Antonis Maratheftis (Ciprus), Vojtech Balík (Cseh Köztársaság), Erland Kolding Nielsen (Dánia), Tiiu Valm (Észtország), Kai Ekholm (Finnország), Jean-Noël Jeanneney (Franciaország), Elisabeth Niggemann (Németország), George Zachos, (Görögország), Monok István (Magyarország), Brendan O'Donoghue (Írország), Antonia Ida Fontana (Olaszország, Firenze), Livia Borghetti (Olaszország, Róma), Andris Vilks (Lettország), Barbara Vogt (Liechtenstein), Vladas Bulavas (Litvánia), Monique Kieffer (Luxemburg), Philip Borg (Málta), Wim van Drimmelen (Hollandia, elnök), Kari Gjesteby (Norvégia), Michal Jagiello (Lengyelország), Vladimir Zaitsev (Oroszország, Szt. Pétervár), Dušan Katuščák (Szlovákia), Vilenka Jakac-Bizjak (Szlovénia), Luis Racionero Grau (Spanyolország), Tomas Lidman (Svédország), Jean-Frédéric Jauslin (Svájc), Anatoly Brovkin (Ukrajna), Lynne Brindley (Egyesült Királyság), Ambrogio Piazzoni (Vatikán), Alix Chevallier (Franciaország), Gerard van Trier (Hollandia, titkár), Gisèle Bidenbach (Hollandia, titkárhelyettes), Olaf Janssen (Hollandia), Joanna Pasztaleniec-Jarzynska (Lengyelország), Araceli Sanchez-Pinol (Spanyolország), Vesna Injac (Szerb Köztársaság), Ranko Risojevic (Szerb Köztársaság), Abdelaziz Abid (UNESCO), Neil Beagrie (Egyesült Királyság).

A CENL Hollandiában bejegyzett, a holland törvények alapján működő társaság. Fő célkitűzése, hogy ápolja és védje azt a nemzeti kulturális örökséget, melyet az egyes országok nemzeti könyvtárai képviselnek, továbbá hogy biztosítsa az ezekhez való hozzáférés lehetőségét. A CENL tagországai

az Európa Tanács tagjai, s 2002-ben 41 tagja volt a fórumnak. A CENL számos programot indított el, így a CoBRA-fórumot (Computerised Bibliographic Record Actions, gépesített bibliográfiai adatok kezelése); melyről a budapesti megbeszélésen különösen sok szó esett. A CENL programjait részben a tagállamok, részben az Európai Bizottság pénzügyi hozzájárulásából fedezik.

A CENL-lel kapcsolatos hivatalos információk a <http://www.kb.nl/gabriel> honlapon olvashatóak.

A konferencia témái közül az alábbiak körül alakult ki élénk beszélgetés:

1. ÚJ TAGOK

A CENL-fórumba az elmúlt évben két könyvtár kérte felvételét: a szarajevói Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (Bosznia-Hercegovina), valamint a Banja Luka-i Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (Szerb Köztársaság). A tagok véleménye szerint a szarajevói nemzeti könyvtár joggal pályázhat a CENL-be való felvételre, hiszen minden tekintetben megfelel a korábban is alkalmazott tagfelvételi követelményeknek. A Banja Luka-i könyvtár helyzete ennél kérdésesebb, hiszen a Szerb Köztársaság Bosznia-Hercegovina területén belül helyezkedik el. Ranko Risojevic a könyvtár képviselőjében számos érvet sorakoztatott fel, ennek ellenére a fórum úgy döntött, hogy ezt a kérést alaposabban meg kell vizsgálni, s a döntést a jövő évi ülésre halasztotta. A szarajevói nemzeti könyvtár felvételt nyert a CENL tagjai sorába.

2. ÚJ VEZETŐSÉG

A CENL hivatalos, háromtagú vezetőségének megbízatása 2002-ben lejárt, ezért a budapesti ülésen a konferencia résztvevői új vezetőséget választottak. Ennek megfelelően az elnök Jean-Frédéric Jauslin (Svájc), az alelnök Elisabeth Niggemann

(Németország), a pénzügyi vezető pedig Vilenka Jakac-Bizjak (Szlovénia) lett. A résztvevők egyhangúlag választották meg a jelölteket.

3. CoBRA

Lynne Brindley, a The British Library igazgatója, a CoBRA-fórum vezetője éves jelentésben számolt be az elmúlt évben elért eredményekről. A CoBRA európai és nemzeti projekteket egyaránt felügyelt. Különös hangsúlyt kapott a MARC formátumok harmonizációja és az elektronikus dokumentumok beszerzése, azok kötelempéldány-rendelete, megőrzésük és hozzáférésük biztosítása.

4. THE EUROPEAN LIBRARY

Az Európa Könyvtár (TEL) létrehozása a projekt második évében jár. Az Európai Bizottság támogatásáról biztosította a projektet, azonban a virtuális könyvtár felhasználói köre, megcélzott használói rétege még kétséges. Azért is nehéz felmérni a lehetséges felhasználói kört, mert a szolgáltatás még kísérleti szinten sem üzemel. Feltehetőleg az IFLA 2003-as konferenciáján már egy működő rendszert

ismerhetnek meg az érdeklődők. Az UNESCO képviselője szorgalmazta, hogy a majdani TEL (névvel ellentétben) terjedjen ki más világrészekre is.

5. RENARDUS-PROJEKT

2002 júniusában lezárult a program, melynek során olyan internetes szolgáltatás jött létre, ahol a tudományos kutatók minőségileg kifogástalan, ellenőrzött forráshelyeket találnak kutatásaik végzéséhez. A program jelenleg konzorciumi formában működik, főleg szakkönyvtárak részvételével. Általános tapasztalat ugyanis az, hogy a szakkönyvtárak és a tudományos intézetek könyvtárai által ajánlott adatbázisok emeltebb minőségűek, mint a nemzeti könyvtárak hasonló jellegű szolgáltatásai.

A konferencia résztvevőinek általános véleménye, hogy az egyre inkább egységesülő Európában a nemzeti könyvtárak főigazgatóinak személyesen is ismerniük kell egymást, és összehangolt álláspontot kell képviselniük alapvető kérdésekben. Ezért is fontos az évenként megrendezett CENL-konferencia.

KISS BARBARA
barbara@oszk.hu

A CENL konferencia résztvevői 2002. szeptember 26-án.

